

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

Gala ziņojums

2021. gada 15. decembris

Šajā ziņojumā ir 68 lapas

Terminu un saīsinājumu skaidrojums

AC	Attīstības centrs
ACIANA	Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze.
ATR	Administratīvi teritoriālā reforma
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DPR	Demogrāfiskās prognozes Rīgā, tās apkaimēs un Rīgas metropoles iekšējā telpā
ES	Eiropas Savienība
IKT	Informāciju un komunikācijas tehnoloģijas
KPR	Kurzemes plānošanas reģions
LIAS 2030	Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam
LPR	Latgales plānošanas reģions
NC	Nacionālas nozīmes attīstības centrs
RARP	Rīgas aglomerācijas robežu precizēšana
RC	Reģionālas nozīmes attīstības centrs
RPR	Rīgas plānošanas reģions
RPR IAS	Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014-2030
RPRMAA	Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VPR	Vidzemes plānošanas reģions
ZPR	Zemgales plānošanas reģions

Saturs

Kopsavilkums	3
1. Priekšlikumi kritēriju kopumam nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centra statusa noteikšanai	6
1.1. Izpratne par attīstības centra jēdzienu un mērķi	6
1.2. Attīstības centru attīstības tendences	10
1.3. Cilvēkkapitāls kā attīstības potenciāla pamats	13
1.3.1. LIAS 2030 ietvars	13
1.3.2. Pašreizējā situācija	16
1.3.3. Starptautiskā prakse un pieredze	20
1.4. Attīstības centru potenciāla novērtēšanas kritēriju un rādītāju priekšlikums	23
1.4.1. Citi rādītāju izvēles apsvērumi	32
2. Izvērtējums par Latvijas reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla atbilstību un potenciālu	35
2.1. Teritorijas, kas iekļaujamas Rīgas tiešas sociālekonomiskās ietekmes zonā	35
2.2. Esošo reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums	41
2.2.1. Vidzemes plānošanas reģions	44
2.2.2. Kurzemes plānošanas reģions	46
2.2.3. Latgales plānošanas reģions	47
2.2.4. Zemgales plānošanas reģions	48
2.3. Kritēriju piemērošana, lai sagatavotu priekšlikumus attīstības centru tīkla pārskatīšanai	49
2.3.1. Faktori, kas jāņem vērā tālākā attīstības centru tīkla veidošanā	59
2.4. Izvērtējums par Saulkrastu novada attīstības potenciālu, kā arī potenciāliem reģionālas nozīmes attīstības centriem Ventspils, Rēzeknes, Augšdaugavas, Saulkrastu, Varakļānu, Dienvidkurzemes un Jelgavas novados	60
Pielikumi	65
Pielikums 1. Esošo un potenciālo attīstības centru kvantitatīvā un kvalitatīvā izvērtējuma kopsavilkums	65
Pielikums 2. Esošo un potenciālo attīstības centru kvantitatīvā izvērtējuma indeksu aprēķins	66

Kopsavilkums

Pamatojoties uz 2021. gada 16. novembrī noslēgto iepirkuma līgumu Nr. IL/107/2021, sabiedrība ar ierobežotu atbildību "KPMG Baltics SIA" (turpmāk – KPMG) ir izstrādājusi gala ziņojumu "Izvērtējums par Latvijas reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla atbilstību un potenciālu".

Pasūtītājam ir tiesības rīkoties ar šo ziņojumu atbilstoši ar Izpildītāju noslēgtajā iepirkuma līgumā NR. IL/107/2021 noteiktajam. Ja trešās personas izvēlas paļauties uz šo ziņojumu, Izpildītājs neuzņemas nekādas saistības vai atbildību pret tām.

Gala ziņojums izstrādāts, pamatojoties uz Latvijas Republikas Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (turpmāk – VARAM) sniegto informāciju un publiski pieejamo informāciju. Darbs veikts saskaņā ar iepirkuma tehnisko specifikāciju un VARAM atbildīgo pārstāvju norādījumiem.

2021. gadā Latvijā tika veikta administratīvi teritoriālā reforma (turpmāk – ATR), kuras ietvaros līdzšinējo 119 pašvaldību vietā tika izveidotas 43 pašvaldības (15 no tām netika mainīta līdzšinējā administratīvā robeža). Tādējādi ir izveidotas potenciāli spēcīgākas pašvaldības reģionālās attīstības sekmēšanai visā Latvijā. Jaunais administratīvi teritoriālais iedalījums tika veidots, balstoties uz esošo reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīklu. Viens no kritērijiem, veidojot jauno administratīvi teritoriālo iedalījumu bija – **novada teritorijā ir reģionālas vai nacionālas nozīmes attīstības centrs**, izņemot Pierīgas novadus.

Attīstības centru tīkla veidošana ir būtiska policentriskai attīstībai – tas ir, lai veidotos attīstības centri reģionos, kas spēj iedzīvotājiem nodrošināt darbavietas ar konkurētspējīgu atalgojumu un pakalpojumus, mazinot iedzīvotāju un darbaspēka migrāciju uz Rīgas reģionu un ārpus Latvijas. Vienlaikus, ņemot vērā policentriskās attīstības modeli (attīstības centri reģionos kā alternatīva Rīgai), atsevišķi no nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centriem (turpmāk, attiecīgi – NC un RC) reģionos jāskata Rīgas tiešās ietekmes sociālekonomiskā zona.

Izvērtējuma mērķis

Izstrādāt metodiku un izvērtēt Latvijas reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla (9+21) atbilstību un tā potenciālu (centru skaitu, izvietojumu) nākotnē, ņemot vērā reģionālās attīstības tendences un administratīvi teritoriālās reformas rezultātus.

Izvērtējuma uzdevumi

1. Sagatavot priekšlikumus kritēriju kopumam NC un RC statusa noteikšanai, ņemot vērā reģionālās attīstības tendences, administratīvi teritoriālās reformas rezultātus, kā arī Rīgas tiešās ietekmes teritoriju (1.nodaļa).
2. Izmantojot izstrādātos kritērijus:
 - 2.1. noteikt teritorijas, kas iekļaujamas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā (2.1.nodaļa);
 - 2.2. izvērtēt esošo NC un RC tīklu – attīstības centru atbilstību noteiktajam statusam (2.2.nodaļa);

- 2.3. sagatavot priekšlikumus attīstības centru tīkla pārskatīšanai, t.sk. raksturojot faktoros, kas jāņem vērā tālākā attīstības centru tīkla veidošanā (2.3.nodaļa);
- 2.4. balstoties uz izstrādātajiem kritērijiem un izvērtējumu, sagatavot izvērtējumu par Saulkrastu novada attīstības potenciālu un sniegt izvērtējumu par potenciāliem RC Ventspils, Rēzeknes, Augšdaugavas, Saulkrastu, Varakļānu, Dienvidkurzemes un Jelgavas novados (2.4.nodaļa).

Izvērtējuma ierobežojumi:

- Izvērtējums veikts brīdī, kad vēl nav apritējis pirmais gads kopš ATR ieviešanas un jaunu pašvaldību izveidošanas. Līdz ar to pašvaldības joprojām ir pārmaiņu un pielāgošanās procesā gan administratīvajā ziņā, gan datu apkopošanas ziņā, gan arī stratēģisko prioritāšu noteikšanas ziņā. Tāpēc izvērtējuma veikšanā ir lietota pēc iespējas aktuālāka informācija, taču galvenokārt tā ir par periodu līdz 2019. gadam, kad pašvaldības darbojās bez reformas konteksta, kā arī nebija sākusies Covid-19 pandēmija.
- Līdzīgi kā pašvaldību gadījumā, arī plānošanas reģioniem 2021.gadā mainīja robežas, kas ietekmēja gan to, kurus datus objektīvi bija iespējams izmantot, lai raksturotu attīstības tendences 10 gadu garumā, gan konkrētu pilsētu iekļaušanu katra reģiona pilsētu kopā. Izvērtējuma rezultāti skaidri parāda, ka apdzīvotas vietas, kas atrodas tiešā Rīgas tuvumā, uzrāda augstāku attīstības potenciālu, taču tas automātiski nenozīmē, ka konkrētā pilsēta ir veikusi mērķtiecīgas darbības attīstības veicināšanā. **Līdz ar to, iepazīstoties ar izvērtējuma rezultātiem, kritiski jāvērtē arī, piemēram, Rīgas pilsētas un citu lielo pilsētu sociālekonomiskā ietekme uz apkārtējām teritorijām.**
- Izvērtējuma tvērums iekļauj dažāda mēroga apdzīvotas vietas – pašreizējais RC tīkls ietver pilsētas ar iedzīvotāju skaitu robežās no aptuveni 4 tūkstošiem līdz 22 tūkstošiem. Tāpat darba uzdevums paredz potenciālu attīstības centru izvērtēšanu pašvaldībās, kur tādu pašlaik nav. Līdz ar to atsevišķos gadījumos nepieciešams izvērtēt ciemu un pagastu potenciālu kļūst par attīstības centriem. Ņemot vērā pastāvošās statistikas apkopošanas pieejas un griezumus, KPMG ir izvēlējis un prioritizējis tādas datu kopas, kuru pieejamība un kvalitāte ir ļāvusi savā starpā optimāli salīdzināt dažāda mēroga apdzīvotās vietas. Tāpēc piedāvātie rādītāji ir tie, kas vislabāk atspoguļo tieši šajā izvērtējumā aplūkoto apdzīvoto vietu (pilsētu, ciemu un pagastu) kopumu.

Izvērtējuma metodes:

- **Dokumentu kontentanalīze:** veikta iepriekš izstrādāto attīstības plānošanas dokumentu un pētījumu analīze, lai izpētītu potenciālos rādītājus NC un RC noteikšanai.
- **Daļēji strukturētas intervijas:** veiktas 12 intervijas ar Pārresoru koordinācijas centru, 5 NC, 4 RC un 7 pašvaldībām, kurās pašlaik nav NC vai RC. Intervijās tika apkopotī viedokļi par AC noteikšanas mērķi, kā arī kritērijiem un rādītājiem, ar kuru palīdzību būtu iespējams novērtēt AC potenciālu.

- **Kvantitatīvo un kvalitatīvo datu analīze:** veikta kvantitatīvo un kvalitatīvo datu apkopošana atbilstoši potenciālajiem kritērijiem un rādītājiem. Pēc interviju veikšanas tika atlasīti dati, kuru tālākā analīze ļāva novērtēt AC potenciālu.
- **Demogrāfisko prognožu izstrāde:** katram analizētajam AC tika izstrādāta arī iedzīvotāju skaita prognoze līdz 2050. gadam. Tā tika balstīta uz iedzīvotāju dabiskā pieauguma (starpības starp dzimstību un mirstību) un migrācijas saldo (starpības starp iebraukušajiem iedzīvotājiem un aizbraukušajiem iedzīvotājiem) tendencēm pēdējo gadu laikā un ekspertu pieņēmumiem par turpmākajiem attīstības scenārijiem. Dabiskais pieaugums tika veidots, ņemot vērā sieviešu skaitu fertīlajā vecumā un pēdējo piecu gadu vecumkoeficientu, lai aprēķinātu iespējamo dzimstību, kā arī iedzīvotāju sadalījumu pa vecuma grupām (ik pa 10 gadiem) un vidējo mirstību katrā no tām. Tika ņemta vērā arī iedzīvotāju pāreja no vienas vecuma grupas uz nākamo.
Tā kā migrācijas saldo ir grūtāk prognozējams lielums, jo to ļoti ietekmē dažādi ārējie faktori, tā vērtību noteikšanai tika izmantoti kvalitatīvi pieņēmumi saistībā ar iedzīvotāju dzīves līmeņa izaugsmes tempu. Dzīves līmeņa uzlabošanās var migrācijas saldo vērtību pārvērst no negatīvas uz pozitīvu, tāpēc, ņemot vērā Latvijas attīstības tendences, tika pieņemts, ka katrā apdzīvotajā vietā migrācijas saldo kļūs arvien tuvāks neitrālam vai pat pozitīvs tādā pašā tempā, kā pēdējos 5 gadus.
Izstrādātā prognoze Latvijas un katra reģiona līmenī tika salīdzināta ar *Eurostat* prognozi, tādā veidā pārliecinoties par prognozēto tendenci precizitāti.
- **Ietekmes analīze:** pēc datu apkopošanas un analīzes, kā arī demogrāfisko prognožu izstrādes tika veikta kritēriju un rādītājus piemērošanas ietekmes analīze. Tā tika veikta divos soļos: 1) Kvantitatīvo datu analīze, kas sniedza vispārēju ieskatu par pilsētu, pagastu un ciemu attīstību laika posmā no 2009. līdz 2019. gadam un 2) Kvalitatīvā analīze, kas ļāva padziļināti izvērtēt katras apdzīvotās vietas atbilstību NC un RC statusam. Analīzes rezultātā tika sagatavoti secinājumi par dažādu apdzīvoto vietu atbilstību NC un RC statusam.

Procedūras, kas veiktas, sagatavojot šo ziņojumu, nav revīzija vai atestācija, ko nosaka Starptautiskā grāmatvežu federācijas starptautiskie revīzijas profesionālie standarti vai citas revīzijas vadlīnijas Latvijā.

1. Priekšlikumi kritēriju kopumam nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centra statusa noteikšanai

Šajā nodaļā iekļauta analīze par iepriekš izstrādātiem attīstības plānošanas dokumentiem un pētījumiem, lai raksturotu AC jēdzienu un mērķi (1.1. nodaļa), attīstības centru līdzšinējās attīstības tendences kopumā (1.2. nodaļa), kā arī sagatavoti priekšlikumi attīstības potenciāla novērtēšanai – iespējamajiem kritērijiem un tos raksturojošiem rādītājiem (1.3., 1.4. nodaļa).

1.1. Izpratne par attīstības centra jēdzienu un mērķi

Pretstatā pašreizējai monocentriskai apdzīvojuma struktūrai, ir jāattīsta policentriska apdzīvojuma struktūra, ko veidotu savstarpēji pakārtoti un saistīti dažāda līmeņa attīstības centru tīkli, tajā pašā laikā nevājinot Rīgas kā metropoles pozīcijas¹.

LIAS 2030 nosaka, ka, lai iedzīvotājiem nodrošinātu līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus neatkarīgi no dzīves vietas un nostiprinātu valsts policentrisku apdzīvojuma struktūru, nepieciešams darboties vairākos virzienos. Būtiskākie īstenojamie attīstības virzieni ir šādi²:

- attīstības centru (pilsētu) – reģionu attīstības virzītājspēka – potenciāla un konkurētspējas paaugstināšana atbilstoši to resursiem un prioritātēm, veidojot pievilcīgu pilsētvidi gan iedzīvotājiem, gan investoriem;
- pilsētu un lauku teritoriju savstarpējā sadarbība un mijiedarbība darba vietu nodrošināšanā un pakalpojumu sniegšanā, veicinot uzņēmējdarbības aktivitāti un kvalitatīvu dzīves apstākļu radīšanu laukos;
- attīstības centru funkcionālo tīklu veidošana, vienojoties par resursu efektīvu izmantošanu, kas balstīta uz lomu papildinātības un sadarbības principiem.

Attīstības centra jēdziens ir definēts LIAS 2030, kā teritorija (pilsēta), kur³:

- a) ir resursu, t.sk. **cilvēkresursu**, koncentrācija;
- b) ir **sociālo un ekonomisko aktivitāšu** koncentrācija;
- c) tiek veicināta **apkārtējās teritorijas** attīstība.

Valsts nozīmīgāko (primāro) attīstības centru tīklu veido dažādu līmeņu attīstības centri, jo tajos koncentrējas lielākā daļa valsts iedzīvotāju, ekonomiskā un sociālā aktivitāte (1. tabula).

1. tabula. Attīstības centru līmeņi atbilstoši LIAS 2030

Attīstības centra līmenis	Raksturojums
Starptautisks	Rīga kā Latvijas galvaspilsēta

¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

² Turpat.

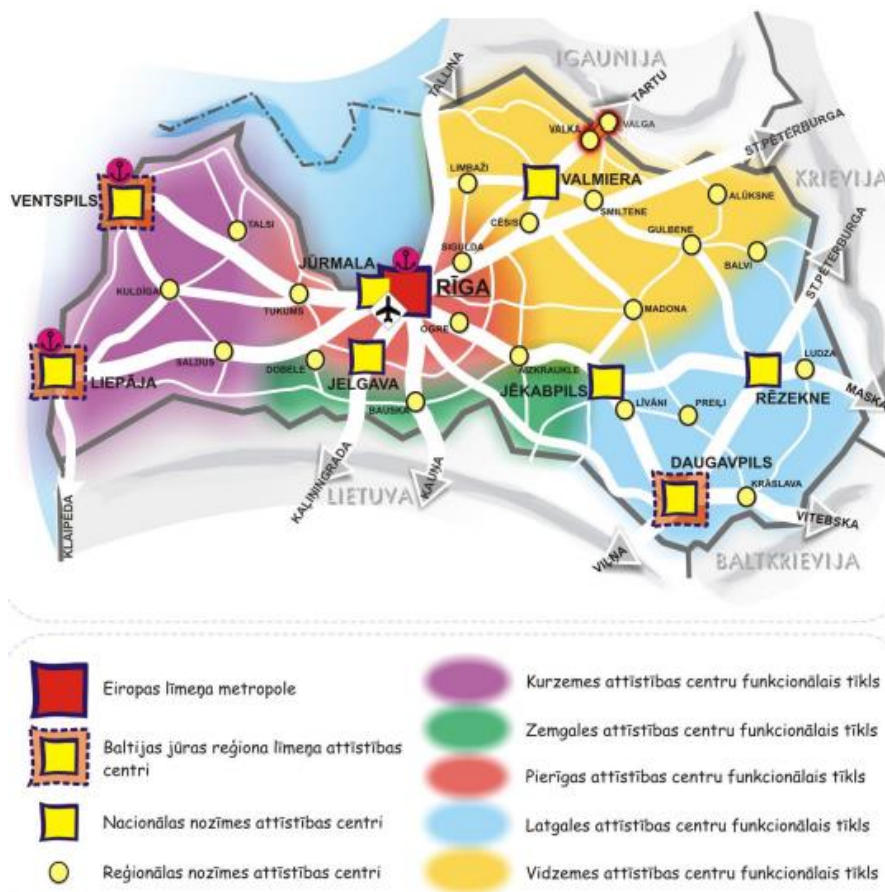
³ Turpat.

Attīstības centra līmenis	Raksturojums
Nacionāls	<p>8 citas lielākās pilsētas pēc iedzīvotāju skaita, kurās ir attīstīta rūpniecība, transports, sabiedriskie pakalpojumi un sociālā infrastruktūra. Nacionālas nozīmes attīstības centra statuss ir Daugavpilij, Jelgavai, Jēkabpilij, Liepājai, Rēzeknei, Valmierai, Ventspilij un Jūrmalai.</p> <p>Šīm pilsētām jāprofilējas par ekonomikas izaugsmes un zināšanu radīšanas centriem, ekonomiskās attīstības dzinējspēkiem. Tām sadarbojoties un mijiedarbojoties ar tuvākajām pilsētām un lauku teritorijām, tiks veidota izaugsmei nepieciešamā kritiskā masa, kā arī mazināts atsevišķs teritoriju nomales efekts.</p>
Reģionāls	<p>21 pilsēta, kas ir nozīmīgi reģiona kultūras un/ vai ražošanas centri ar attīstītu sociālo infrastruktūru un daudzveidīgiem pakalpojumiem – Kuldīga, Talsi, Tukums, Saldus, Dobeles, Bauska, Ogre, Aizkraukle, Sigulda, Cēsis, Limbaži, Smiltene, Alūksne, Gulbene, Balvi, Preiļi, Līvāni, Ludza, Krāslava, Madona, kā arī Valka.</p> <p>Šo pilsētu potenciāls ievērojami pārsniedz pārējo mazo pilsētu potenciālu. Nākotnē RC jāturpina specializēties, attīstot savstarpēji papildinošu sadarbību, tādējādi sasniedzot NC līdzvērtīgu cilvēkresursu un ekonomiskās aktivitātes pievilksanas spēku.</p>
Novada	<p>Mazākas pilsētas un atsevišķos gadījumos lielākas lauku apdzīvotas teritorijas, kas sniedz apkārtnējo teritoriju iedzīvotājiem pakalpojumus un nodrošina darba vietas.</p> <p>Novadu nozīmes attīstības centriem ir jāiekļaujas kopējā NC un RC funkcionālajā tīklā. Tāpēc novadu nozīmes attīstības centros ir jākoncentrē pakalpojumi, kas nodrošina pievilcīgu dzīves vidi un priekšnoteikumus ekonomikas attīstībai. Novada nozīmes attīstības centrus nosaka reģionālā un vietējā līmeņa teritorijas attīstības plānošanas dokumentos.</p>

Papildus AC iedalījumam četros līmeņos, LIAS 2030 ir definēts arī attīstības centru funkcionālais tīkls, kas veidojas dažādas nozīmes attīstības centru mijiedarbības un sadarbības rezultātā (1. attēls)⁴. Katram AC atkarībā no tā izaugsmes potenciāla un specializācijas jāatrod sava vieta un loma funkcionālajā tīklā. Var izdalīt vairākus AC funkcionālos tīklus, kas ir būtiski reģionu ekonomiskās izaugsmes sekmēšanai un kas balstās uz attiecīgā reģiona nozīmīgāko AC mijiedarbību un sadarbību. AC vienlaikus var iekļauties vairākos funkcionālajos tīklos, sadarbojoties un mijiedarbojoties dažādās sfērās, līdz ar to funkcionālie tīkli savstarpēji pārklājas un var nesakrist ar plānošanas reģionu un kultūrvēsturiskajām reģionu robežām. Pēc šiem principiem LIAS 2030 ir izdalīti pieci attīstības centru funkcionālie tīkli – Kurzemes, Zemgales, Pierīgas, Latgales un Vidzemes.

⁴ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

1. attēls. Attīstības centri un funkcionālie tīkli

Mijiedarbības un sadarbības sekmēšanai starp AC turpmāk jānodrošina to funkcionālā papildinātība dažādās jomās (t.sk. izglītības, kultūras, zināšanu, sociālajā, veselības u.c. jomās) atbilstoši to hierarhijai AC tīklā, kā arī jānostiprina un jāattīsta dzīvotspējīgu preču un pakalpojumu noieta tirgus⁵. Lai to īstenotu, ir jāuzlabo mobilitāte, veidojot kvalitatīvu transporta infrastruktūru, jāattīsta uzņēmējdarbība, īpaši mazie un vidējie, t.sk. klastera⁶ tipa uzņēmumi, kā arī jānosaka AC līmeņiem atbilstošs pakalpojumu minimālais grozs, nodrošinot valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamību pēc “vienas pieturas aģentūras” principa. Lai iedzīvotājiem nodrošinātu līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus neatkarīgi no dzīves vietas un nostiprinātu valsts policentrisku apdzīvojuma struktūru, nepieciešams īstenot attīstības centru (pilsētu) – reģionu attīstības virzītājspēka – potenciāla un konkurētspējas paaugstināšanu atbilstoši to resursiem un prioritātēm, veidojot pievilcīgu pilsētvidi gan iedzīvotājiem, gan investoriem.

LIAS 2030 paredz, ka par galvenajiem ekonomiskās attīstības centriem kļūs pilsētas, pieaugs to ekonomiskā kapacitāte un konkurētspēja⁷. Pilsētām jāklūst par katra reģiona

⁵ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

⁶ Klasteri ir nozaru, uzņēmumu grupa, kurus vieno kopējas izejvielas, ražošanas ķēdes vai citi faktori ar mērķi koordinēt ražošanu

⁷ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

un visas valsts attīstības virzītāj spēku. Pilsētvides kvalitātes paaugstināšana nodrošinās estētiski un funkcionāli piemērotu un drošu dzīves telpu iedzīvotājiem, radīs priekšnosacījumus investīciju piesaistei, uzņēmējdarbības attīstībai un kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanai. Katrai pilsētai ir jāspecializējas, izmantojot savas unikālās īpatnības, stiprinot savu īpašo lomu un identitāti.

Funkcionālo tīklu mērķtiecīga noteikšana plānošanas dokumentu saturā ir uzsākta tikai 2021.–2027. gada periodā, iekļaujot tos kā plānošanas reģionu attīstības programmu sadaļas. Tā paredz ES fondu Darbības programmas investīciju koordināciju funkcionālajās teritorijās/ nacionālo interešu telpās: 1) Latgales un Vidzemes reģions – Austrumu pierobeža; 2) Rīgas un Kurzemes reģions – Baltijas jūras piekraste; 3) Rīgas, Vidzemes, Zemgales reģions – Rīgas metropoles areāls; 4) visi reģioni – AC funkcionālais tīkls un lauku attīstības telpa. Vienlaikus plānots nodrošināt ES fondu Darbības programmas investīciju vajadzību koordināciju, īstenojot projektus kopīgi vairākām pašvaldībām.

Atbilstoši OECD/EK metodikai, funkcionālā pilsētu teritorija sastāv no blīvi apdzīvotas pilsētas un tās apkārtējās teritorijas (svārstmigrācijas zonas), kuras darba tirgus ir lielā mērā integrēts ar pilsētu⁸. Svārstmigrācijas plūsmas ir balstītas uz braucieniem uz darbu, t.i., braucieniem, kurus vietējie iedzīvotāji veic, lai sasniegtu darbavietu. Šajās pārvietošanās plūsmās tiek ietverta arī regulāra iedzīvotāju pārvietošanās, lai nodrošinātu piekļuvi izglītībai un citiem publiskajiem pakalpojumiem.

Nemot vērā Latvijas statistikas datu pieejamību, pilsētu funkcionālā teritorija var tikt noteikta, kombinējot vidējo pārvietošanās laiku 40 minūšu rādiusā ar ikdienas darbaspēka migrācijas datiem (ne mazāk par 15% nodarbinātajiem iedzīvotājiem strādā AC). Atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) apsekojumam “Latvijas iedzīvotāju mobilitāte 2017.gadā” Latvijā vidējais pārvietošanās laiks personai dienā ir 79,6 minūtes (pilsētās un to svārstmigrācijas zonās 77,9 minūtes), savukārt vidējais pārvietošanās attālums – 29,6 km (pilsētās un to svārstmigrācijas zonās 20,4 km)⁹. Līdz ar to persona vienā virzienā vidēji patērē 39,8 minūtes.

VARAM izstrādātajās Reģionālās politikas pamatnostādņēs 2013.–2019. gadam tika noteikts minimālais individuālo publisko pakalpojumu klāsts (grozs) atbilstoši katram apdzīvojuma līmenim¹⁰. Šis pakalpojuma groza princips paredzēja, ka zemākas nozīmes AC nodrošinātais minimālais pakalpojumu grozs ir jānodrošina arī katram nākamajam augstākas nozīmes AC pakalpojumu grozā esošos pakalpojumus savā teritorijā, turklāt izvērtējuma laikā veiktajās intervijās AC pārstāvji vairākkārt atsaucās uz šo principu kā pozitīvu rīku resursu un investīciju plānošanai¹¹. Atbilstoši VARAM sniegtajai informācijai šis “grozs” 2021.–2027.gadā tiks pārskatīts, t.sk. izstrādājot jaunus nozaru politiku plānošanas dokumentus vai normatīvos aktus vai to grozījumus, precizējot pašvaldību

⁸ The EU-OECD definition of a functional urban area, L.Dijkstra, H.Poelman, P.Veneri, 2019, pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/d58cb34d-en.pdf?expires=1640204645&id=id&accname=quest&checksum=57C93A8BDC944D1FD9E38BCF3303181C>

⁹ Apsekojuma “Latvijas iedzīvotāju mobilitāte 2017.gadā” rezultāti, Centrālā statistikas pārvalde, 2018, pieejams: <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/transportu-turisms/transportu/meklet-tema/357-apsekojuma-latvijas-iedzivotaju-mobilitate>

¹⁰ Reģionālās politikas pamatnostādnes 2013.-2019.gadam, 5.pielikums “Publisko individuālo pakalpojumu klāsts “grozs” pa apdzīvoto vietu grupām (infrastruktūra un pakalpojumi)”, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40270870>

¹¹ Izvērtējuma ietvaros veiktās intervijas ar AC un pašvaldību pārstāvjiem, 2021, KPMG

sniedzamo pakalpojumu klāstu atbilstoši jaunajam teritoriālajam ietvaram¹². Tātad nozaru ministrijas (Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Veselības ministrija u.c.), izstrādājot savas pamatnostādnes, attiecīgi pārskatījis pakalpojumu “grozu” vai paredzēs rīcības/ uzdevumus “groza pārskatīšanai”.

Iepazīstoties ar plānošanas reģionu ilgtspējīgas attīstības stratēģijām un attīstības programmām, secināms, ka viskonkrētāk pakalpojumu “groza” vadlīnijas ir uzsvēris Vidzemes plānošanas reģions, sasaistot tās ar savā teritorijā esošajiem AC. Uz pakalpojumu groza pieeju kā pozitīvu piemēru atsaucās arī izvērtējuma laikā intervēto AC pārstāvji, taču tika arī uzsvērts, ka diemžēl par tā turpmāku attīstību pēdējā laikā ir dzirdēts arvien mazāk.

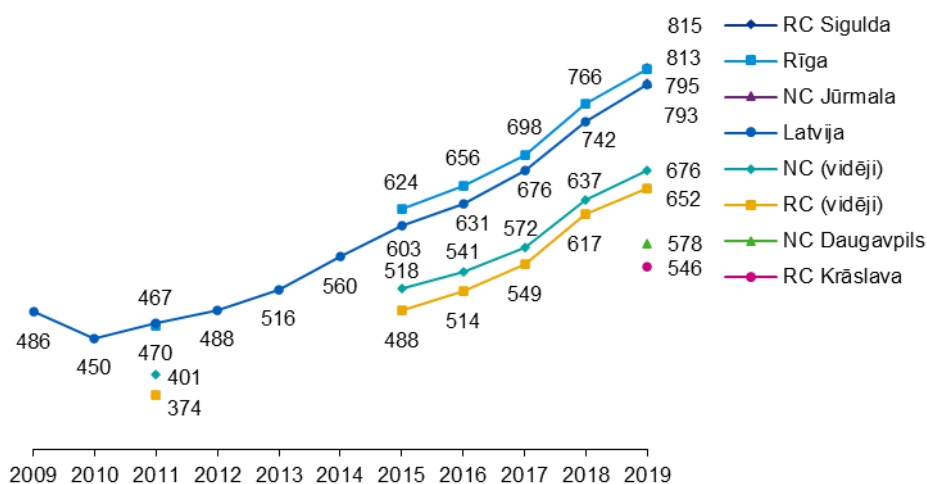
1.2. Attīstības centru attīstības tendences

Laika posmā no 2009. līdz 2019. gadam visā Latvijā kopumā, t.sk. NC un RC sociālekonomiskie rādītāji ir uzlabojušies. Piemēram, neto darba samaksa (2. attēls) NC vidēji pieaugusi par 69% attiecībā pret 2009.gadu, bet RC – par 74% (Latvijā vidēji – 69%), bezdarbs (3. attēls) NC samazinājies par 61% attiecībā pret 2009.gadu, RC par 57% (Latvijā vidēji – 64%). RC vidējā neto darba samaksa 2019.g. sasniedza tādu pašu līmeni, kāds NC bija 2018.g., Latvijā 2017.g. un Rīgā – 2016.g.

Sociālekonomiskie rādītāji vidēji ir nedaudz labāki NC nekā RC – neto darba samaksa 2019.g. atšķiras par 24 EUR, bet bezdarba līmenis – par 1,2%. Vienlaikus pastāv plaša izkliede starp augstākajām un zemākajām vērtībām gan starp NC, gan RC 2. un 3. attēlā norādītas, piemēram, RC Sigulda un RC Krāslava, kuru neto darba samaksa savstarpēji atšķiras par 269 EUR, un RC Ludza un RC Smiltene, kuru bezdarba līmenis savstarpēji atšķiras par 12,8%, kā arī NC Jūrmala un NC Daugavpils, kuru neto darba samaksa savstarpēji atšķiras par 217 EUR, un NC Rēzekne un NC Valmiera, kuru bezdarba līmenis savstarpēji atšķiras par 8,1%, kas norāda uz būtiskām reģionālās attīstības atšķirībām, piemēram, starp Rīgas un Vidzemes reģioniem un Latgales reģionu.

¹² Reģionālās politikas pamatnostādnes 2021.-2027.gadam, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/310954-par-rejonalas-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

2. attēls. Mēneša vidējā neto darba samaksa, EUR¹³

3. attēls. Bezdarbnieku īpatsvars 15-74 gadus vecu ekonomiski aktīvo iedzīvotāju vidū, %⁷

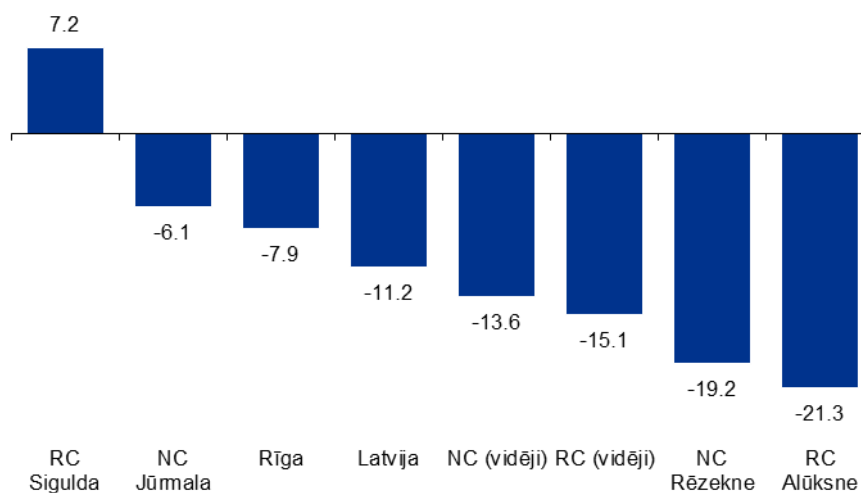

¹³ Grafikos attēloti Oficiālās statistikas portālā publiski pieejamie dati, kas visos gadījumos nebija pieejami par vienu un to pašu un pilnu laika periodu.

Grafikos attēloti dati šādos līmeņos: 1) Latvija; 2) Rīga; 3) Nacionālās nozīmes attīstības centri (NC), t.sk. pilsētas ar augstāko un zemāko vērtību 2019.g.; 4) Reģionālās nozīmes attīstības centri (RC), t.sk. pilsētas ar augstāko un zemāko vērtību 2019.g.)

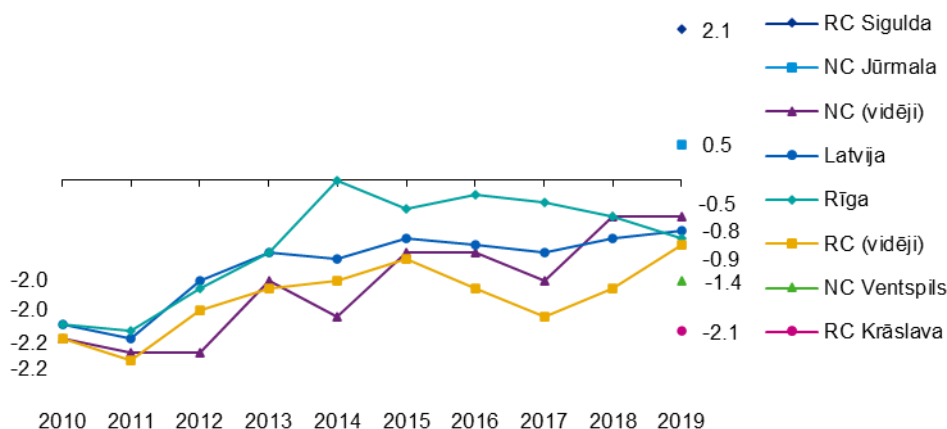
Neskatoties uz sociālekonomiskās situācijas pastāvīgu uzlabošanos laika posmā no 2009. līdz 2019.gadam, iedzīvotāju skaits Latvijā joprojām samazinās. Dati liecina, ka iedzīvotāju skaits NC un RC ir sarucis straujāk nekā Latvijā vidēji, kas varētu būt skaidrojams ar Rīgas reģiona ietekmi – iedzīvotāju skaits sevišķi Pierīgas pašvaldībās bez NC vai RC sarūk ievērojami lēnāk vai pat pieaug. Arī demogrāfisko rādītāju izmaiņās ir plašas atšķirības starp augstākajām un zemākajām vērtībām NC un RC lokā – NC Jūrmalā iedzīvotāju skaits samazinājies par 6,1%, bet NC Rēzeknē – par 19,2%; RC Siguldā iedzīvotāju skaits pieaudzis par 7,2%, bet RC Alūksnē – samazinājies par 21,3%. Tomēr par salīdzinoši pozitīvu tendenci liecina iedzīvotāju skaita izmaiņu temps pret iepriekšējo gadu, kas kopš 2011.gada Latvijā kopumā ir samazinājies no - 2,4% uz - 0,7%, NC – no - 2,4% uz - 0,5%, RC – no - 2,5% uz - 0,9%. Tas gan nav mainījis nozīmīgu atšķirību pastāvēšanu starp reģioniem vai konkrētām pilsētām, jo 2019.g. NC Ventspils iedzīvotāju skaita samazinājums pret iepriekšējo gadu bija - 1,4%, kas ir NC vidējās vērtības 2013.g. līmenī, bet RC Krāslavā 2019.g. samazinājums pret iepriekšējo gadu bija - 2,1%, kas ir RC vidējās vērtības 2011.g. līmenī.

4. attēls. Kopējā iedzīvotāju skaita izmaiņa no 2009. gada līdz 2019. gadam, %¹⁴

¹⁴ Grafikos attēloti Oficiālās statistikas portālā publiski pieejamie dati, kas visos gadījumos nebija pieejami par vienu un to pašu un pilnu laika periodu.
Grafikos attēloti dati šādos līmeņos: 1) Latvija; 2) Rīga; 3) Nacionālās nozīmes attīstības centri (NC), t.sk. pilsētas ar augstāko un zemāko vērtību 2019.g.; 4) Reģionālās nozīmes attīstības centri (RC), t.sk. pilsētas ar augstāko un zemāko vērtību 2019.g.)

5. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņu temps pret iepriekšējo gadu, %

Secinājumi

- Atbilstoši LIAS 2030 attīstības centru mērķis ir veicināt policentrisku apdzīvotuma struktūru, nodrošinot līdzvērtīgus dzīves un darba apstākļus neatkarīgi no dzīves vietas.
- AC kopumā ir attīstījušies un sociālekonomiskie rādītāji ir uzlabojušies gan NC, gan RC. Tomēr kopējā ietekme uz attīstības centru LIAS 2030 noteikto mērķi – veicināt policentrisku Latvijas un valsts attīstību un apdzīvotību – ir bijusi vien daļēja. Demogrāfiskie rādītāji liecina par pozitīvu situāciju pilsētās un pašvaldībās, kas atrodas Rīgas tuvumā, kamēr AC, kas atrodas tālāk, situācija ir uzlabojusies tikai nedaudz vai palikusi nemainīga.
- Būtiska AC pazīme ir arī to pozitīvā ietekme uz apkārtējo teritoriju, t.sk. kopīgs darba tirgus starp pilsētu un to pieguļošajām teritorijām. Kopš 2013.gada AC attīstību ietekmējis arī “pakalpojumu groza” princips, kas nosaka katra līmeņa AC nodrošināmos pakalpojumus izglītības, sporta, kultūras, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu jomās.
- Neskatoties uz sociālekonomiskās situācijas pastāvīgu uzlabošanos (piemēram, vidējā darba samaksa un bezdarba līmenis Krāslavā jau 2019.g. sasniedza tādu pašu līmeni, kāds RC vidēji bija 2017.g.), tas tieši neatspoguļojas demogrāfiskajos rādītājos. Līdzvērtīgi sociālekonomiskie rādītāji dažādās teritorijās negarantē, ka ietekme uz iedzīvotāju skaita izmaiņu tendences būs identiskas. Tātad pastāv arī citi apstākļi, kas būtu jāaplūko arī attīstības centru izvērtējumā.

1.3. Cilvēkkapitāls kā attīstības potenciāla pamats

1.3.1. LIAS 2030 ietvars

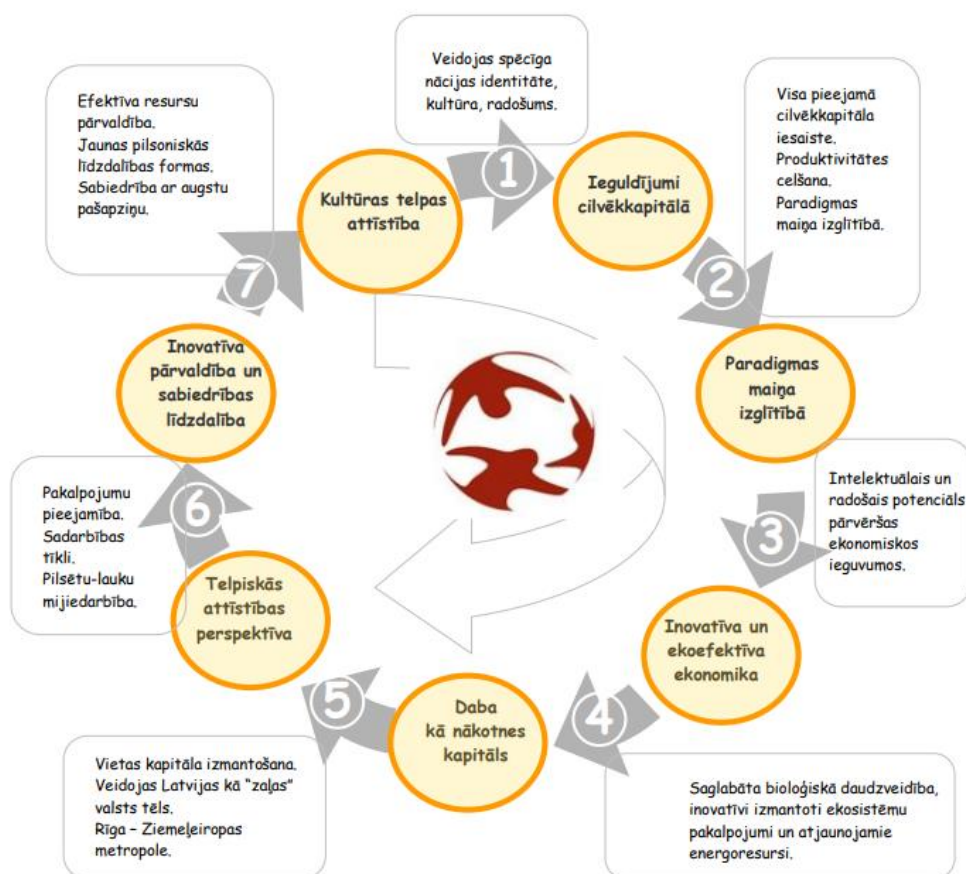
LIAS 2030 ir izstrādāta, par pamatu stratēģijas prioritāšu noteikšanai izmantojot kapitālu pieeju, un kā Latvijas pamatvērtība tajā minēts **cilvēkkapitāls**. Katra no septiņām prioritātēm ietver vienu vai vairākus galvenos attīstības virzienus un atbilstoši definētus ilgtermiņa mērķus (6. attēls). Pirmās trīs no LIAS 2030 prioritātēm ir cieši saistītas ar cilvēkkapitāla attīstību – 1) Kultūras telpas attīstība, kas veido nācijas identitāti, kultūru un radošumu; 2) Ieguldījumi cilvēkkapitālā, kas nozīmē visa pieejamā cilvēkkapitāla

iesaisti un produktivitātes celšanu un 3) Paradigmas maiņa izglītībā, kur intelektuālais un radošais potenciāls pārvēršas ekonomiskos ieguvumos¹⁵.

Prioritāte nr. 2 tiek raksturota šādi:

Cilvēku skaitam samazinoties un sabiedrībai novecojot, ir svarīgi nesamazināt cilvēkkapitāla bāzes vērtību un palielināt tā produktivitāti. Investīcijas cilvēkkapitālā ir prioritārs ilgtermiņa uzdevums, lai nodrošinātu visa potenciālā cilvēkresursa līdzdalību darba tirgū, uzlabotu veselības, sociālās aprūpes un sociālās drošības, kā arī mūžizglītības sistēmu pakalpojumus un efektivitāti.

6. attēls. LIAS 2030 prioritāšu izvēles principi un savstarpējā mijiedarbība

LIAS 2030 cilvēkkapitāls tiek definēts kā vidējais iedzīvotāju talantu un spēju apjoms, pareizināts ar ekonomiski aktīvo cilvēku skaitu. Cilvēkkapitāla vērtību raksturo tā zināšanu, spēju un talantu bāze, izmantošana un produktivitāte. Investīcijas

¹⁵ Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

cilvēkkapitālā ir **izglītība, veselības aprūpe, profesionālā sagatavotība** un citas aktivitātes, kas padara cilvēkus ekonomiski ražīgākus un emocionāli bagātākus.

LIAS 2030 tiek uzsvērts, ka cilvēkkapitāls ir Latvijas svarīgākais resurss, savukārt jaunrade – viens no attīstības dzinumiem. Jaunrade kā stratēģisks princips jāsaprot pēc iespējas plaši, attiecinot to ne tikai uz kultūru un zinātni, bet jebkuru sabiedriskās un saimnieciskās dzīves sfēru. Jaunrades rezultātā radīts komerciāls produkts vai pakalpojums ir nākotnes globālās ekonomikas pamats.

Latvijas būtiskākā attīstības iespēja demogrāfiskās slodzes un izmaiņu kontekstā ir darbaspēka līdzdalības un ekonomiskās aktivitātes veicināšana, un ieguldījumi visu vecuma grupu cilvēku izglītībā un cilvēkkapitāla produktivitātes kāpināšanā. Līdzās tradicionāli iesaistītajām izglītības institūcijām nozīmīgu ieguldījumu šajā jomā var dot arī bibliotēku, kultūrizglītības iestāžu kā arī jaunrades un interešu grupu aktivitātes un pakalpojumi¹⁶:

- Pasākumi un programmas, kas vērstas uz cilvēkkapitāla kvalitātes un produktivitātes celšanu. Daudz lielāks uzsvars jāliek uz izglītību visa mūža garumā – uz mūžizglītības attīstību, pieaugušo izglītošanu esošās izglītības sistēmas ietvaros un darba vietā iegūtā kapitāla ietekmes palielināšanu. Iemaņas un kompetences ir pastāvīgi jāattīsta un jāpilnveido gan tāpēc, lai veicinātu cilvēkresursu produktivitāti un konkurētspēju, gan arī tāpēc, lai zemākas kvalifikācijas darbiniekiem ļautu izrauties no apburtā mazu ienākumu vai pat nabadzības loka.
- Novecošanās būtiski ietekmēs pakalpojumu sektoru, it īpaši veselības aprūpi. Neizbēgami būs nepieciešama veselības aprūpes iestāžu restrukturizācija, piemēram, specializācija vecāka gadagājuma cilvēkiem raksturīgo slimību ārstēšanā. Tāpēc īpaši svarīgi ir laikus ieguldīt veselības aprūpē, ar to saistītās zināšanās un tehnoloģijās un veselīga dzīvesveida veicināšanā visās paaudzēs. Laikus jāgatavojas nākotnē gaidāmajam pieaugošajam pieprasījumam pēc ikdienas aprūpes pakalpojumiem gados vecākiem cilvēkiem, attīstot aprūpes jeb „sudraba” ekonomiku.
- Depopulācijas teritoriālās dimensijas risinājumi būs jāmeklē t.s. „inteliģentās saraušanās” virzienā, veicinot iedzīvotāju koncentrēšanos pakalpojumu centros atbilstoši demogrāfiskām, ekonomiskām un sociālām projekcijām, aktivizējot pilsētu un lauku sadarbības formas, attīstot e-pakalpojumus un radot kvalitatīvus dzīves apstākļus jaunu, ekonomiski neatkarīgu iedzīvotāju grupu piesaistīšanai dzīvei Latvijas lauku apvidos. Depopulācijas mazināšanai jāpanāk negatīvā dabiskā pieauguma projekcijas izmaiņas un pozitīvs summārais migrācijas saldo laikā līdz 2030. gadam. Situācijā, kad palielinās mirstība no nedabiskiem nāves cēloņiem, noziedzība, narkomānija, tā samazinot valsts ekonomiskās attīstības iespējas, jāīsteno pasākumi nedabisko nāves cēloņu un risku mazināšanai.
- Sociālie uzņēmumi nodrošinātu iespējami plašu pakalpojumu klāstu gados vecāku cilvēku mājāsaimniecībām. Līdzīgu atbalstu varētu sniegt nevalstiskās organizācijas,

¹⁶ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, Latvijas Republikas Saeima, pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/Latvija_2030_7.pdf

veicinot aktīvās novecošanas un gados vecāku cilvēku sociālās integrācijas aktivitātes.

- Sociālā nevienlīdzība ilgtermiņā var būtiski samazināt valsts galvenā resursa – cilvēkkapitāla – ekonomisko potenciālu un izaugsmes iespējas, tāpēc viens no Latvijas ilgtspējīgas attīstības izaicinājumiem ir mazināt sociālekonomisko nevienlīdzību un nabadzības riskus, sekmējot sociālo iekļaušanos un stabila vidusslāņa veidošanos sabiedrībā.
- Lai maksimāli izmantotu Latvijas cilvēkkapitālu, pieņemtu kvalitatīvākus lēmumus un atvieglotu to ieviešanu, politikas veidošanā maksimāli jāiesaista sabiedrība. Lai to izdarītu, jārada reālas līdzdalības iespējas, kā arī jāparedz motivācijas mehānismi, kas mudinātu šīs iespējas izmantot, piemēram, sociālās atzinības sistēmas, administratīvi atvieglojumi vai gluži vienkārši uzskatāmi pierādījumi, ka līdzdalības rezultāti tiek reāli ieviesti.

1.3.2. Pašreizējā situācija

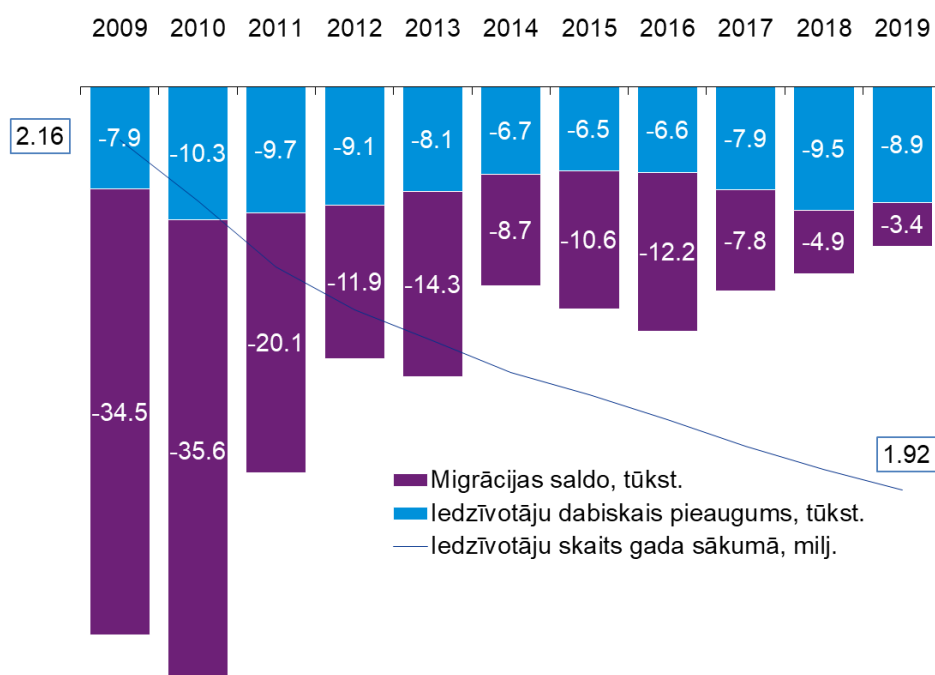
Tā kā LIAS 2030 tika izstrādāta nu jau vairāk nekā pirms 10 gadiem, ir svarīgi palūkoties uz to, vai šajā dokumentā minētie izaicinājumi ir aktuāli arī šobrīd. Viens no nozīmīgākajiem ikgadēji sagatavotajiem ziņojumiem par valsts attīstību ir Ekonomikas ministrijas informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. Ziņojumā raksturota esošā situācija darba tirgū, t.sk. tautsaimniecības un darba tirgus attīstība, darbaspēka pieprasījums un piedāvājums, kopsavilkums un priekšlikumi u.c. Kopsavilkuma sadaļā ir ietverti šādi secinājumi par cilvēkkapitāla attīstību un darba tirgu¹⁷:

- Iepriekšējos gados Latvijas darba tirgus ir strauji pietuvojies savam potenciālam, darbaspēka nepietiekamība un zemā produktivitāte negatīvi ietekmē Latvijas globālo konkurētspēju. Iedzīvotāju nodarbinātība un līdzdalība darba tirgū 2018.-2019. gadā sasniedza vēsturiski augstāko līmeni kopš Latvijas neatkarības atgūšanas.
- Darba tirgus sašaurināšanās ir atstājusi jūtamu ietekmi uz kopējo darbaspēka pieejamību un padarījusi darba tirgus strukturālās problēmas (darba tirgus reģionālās atšķirības, prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstības) izteiktākas.
- Darbaspēka nepietiekamība kopumā ir sekmējusi gan darba algu, gan darbaspēka izmaksu pieaugumu. Tikmēr darbaspēka produktivitātes pieaugums ir saglabājies gandrīz trīs reizes zemāks, tādējādi līdz ar darbaspēka izmaksu pieaugumu, Latvija strauji zaudē savas konkurētspējas priekšrocības zemu izmaksu tirgus segmentos. Jāatzīmē, ka darbaspēka produktivitātes ziņā Latvija joprojām būtiski atpaliek no Eiropas ekonomiski attīstītākajām valstīm – 2019.g. produktivitāte (IKP uz vienu nodarbināto) Latvijas tautsaimniecībā kopumā sasniedza 49,8% no vidējā ES līmeņa (gandrīz 69% pēc PPS (pirktpējas paritātes standarta)).

¹⁷ Informatīvais ziņojums "Par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm", Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2020, pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>

Statistikas dati liecina, ka Latvijas iedzīvotāju skaits ir pastāvīgi samazinājies pēdējās trīs desmitgades, turklāt arī pēdējos gados iedzīvotāju skaita samazinājuma temps ir viens no straujākajiem pasaulē (2020. gada sākumā Latvijas iedzīvotāju skaits bija par 1,08% mazāks nekā 2019. gada sākumā, šajā rādītājā ierindojot Latviju 4. vietā pasaulē¹⁸), kas norāda, ka līdzšinējās pieejas nav pietiekami efektīvi mazinājušas iedzīvotāju skaita samazinājuma tendenci. Vienlaikus pēdējo gadu laikā Latvijā ir mazinājusies migrācijas negatīvā ietekme (7. attēls) un dažādos pētījumos tiek pieņemts, ka tuvākajos gados tā varētu kļūt neitrāla vai pat pozitīva (G.Pāvila prognoze – no 2022. gada¹⁹, Ekonomikas ministrijas prognoze – no 2023. gada²⁰, pieņemot, ka turpinās iepriekšējo gadu migrācijas saldo uzlabošanās temps saistībā ar stabilu ekonomikas izaugsmi un vairāk kvalitatīvu un labi apmaksātu darbavietu darba tirgū). Tāpēc lielākais iedzīvotāju skaita samazināšanās drauds turpmāk būs negatīvs dabiskais pieaugums, un reģionu kontekstā joprojām aktuāla ir arī iekšējā migrācija uz Rīgas reģionu.

7. attēls. Latvijas iedzīvotāju skaita izmaiņu galvenie faktori

Vairāki Latvijā veiktie pētījumi norāda uz to, ka galvenie iedzīvotāju emigrāciju veicinošie faktori ir saistīti ar dzīves kvalitātes uzlabošanu un atalgojumu (8. attēls). Tomēr tiem emigrantiem, kas Latvijā strādājuši algotu darbu vai mācījušies, iespējams, būtisku lomu spēlējusi arī vispārējā sociālā politika un attiecības/ sadarbība ar valsts un pašvaldības iestādēm un līdzcilvēkiem. Šie aspekti īpaši izceļas attiecībā uz mazākumtautību

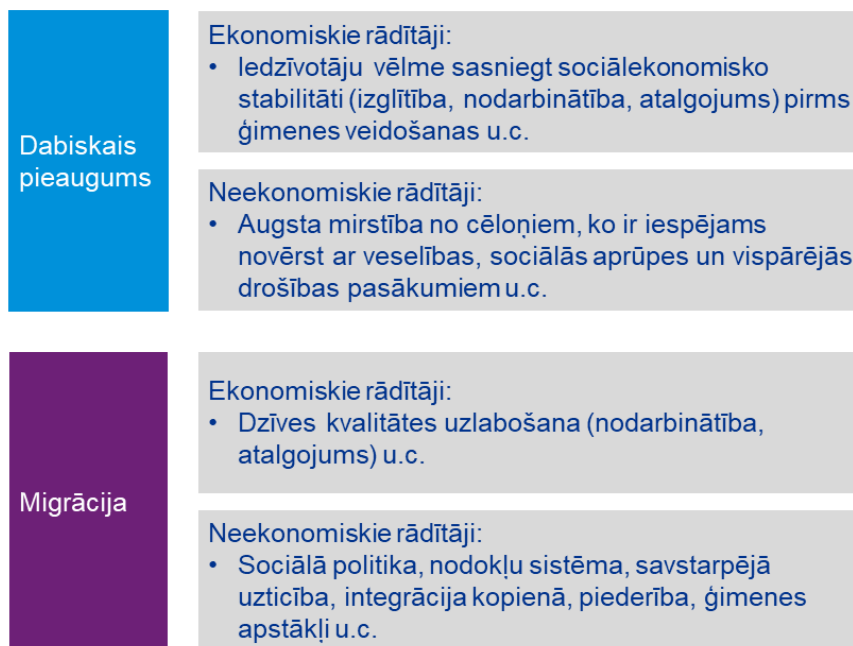
¹⁸ World Population, pieejams: <https://www.worldometers.info/world-population/#pastfuture>

¹⁹ Latvijas demogrāfiskās situācijas prognozes, G.Pāvils, Emerging Solutions, 2020, pieejams: <https://emerging-solutions.eu/latvijas-demografiska-prognoze-2020-12-15/>

²⁰ Informatīvais ziņojums "Par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm", Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2020, pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/media/598/download>

iedzīvotājiem, kuri bieži nejūtas piederīgi Latvijai un Latvijas sabiedrībai, ko lielā mērā ietekmē tieši sabiedrības neiecietība.

8. attēls. Iedzīvotāju skaita izmaiņas ietekmējošo faktoru piemēri

Dabiskais pieaugums:

- Summārais dzimstības koeficients uz vienu sievieti pēdējo 10 gadu laikā ir bijis robežās no 1,34 (2011.g.) līdz 1,74 (2016.g.). Tas pastāvīgi ir bijis zem paaudžu nomaiņai nepieciešamā (2,1), turklāt jaundzimušā mātes vidējais vecums arvien pieaug (2019.g. 30,7), kas saistīts ar to, ka vairums sieviešu un ģimeņu izvēlas vispirms atrisināt karjeras un sociālekonomiskos jautājumus un tikai pēc tam veidot ģimeni²¹;
- Pēc G.Pāvila aplēsēm, ja vidējais vienai sievietei piedzimušo bērnu skaits pieaugtu vien par 0,1, 2040. gadā tas palielinātu Latvijas iedzīvotāju skaitu par 20 tūkstošiem. Līdz ar to rūpīgi plānotai ģimenes atbalsta politikai Latvijas demogrāfiskajā situācijā var būt milzu nozīme²²;
- Latvijas iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums pakāpeniski pieaug, taču tas ir viszemākais ES. Galvenie mirstības iemesli ir asinsrites slimības, audzēji un ārējie nāves cēloņi (nelaimes gadījumi, noslīkšana, traumas)²³;
- Uzlabojot veselības un sociālās aizsardzības pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, kā arī veicinot veselīga dzīvesveida paradumu izplatību, būtu iespējams pagarināt

²¹ Demogrāfija 2021, statistisko datu krājums, Centrālā Statistikas pārvalde, 2021, pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf

²² Latvijas demogrāfiskās situācijas prognozes, G.Pāvils, Emerging Solutions, 2020, pieejams: <https://emerging-solutions.eu/latvijas-demografiska-prognoze-2020-12-15/>

²³ Demogrāfija 2021, statistisko datu krājums, Centrālā Statistikas pārvalde, 2021, pieejams: https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2021-10/Nr_05_Demografija_2021_%2821_00%29_LV_EN.pdf

iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto gadu daudzumu un dzīves ilgumu, tādējādi samazinot mirstību²⁴.

Migrācija:

- Galvenie iemesli emigrācijai no Latvijas ir dzīves kvalitātes uzlabošana un atalgojums²⁵;
- Ekonomiskajiem faktoriem – nodarbinātības un ienākumu līmenim – ir svarīga loma migrācijas procesos. Pastāv pozitīva ES Struktūrfondu un Kohēzijas fonda ieguldījumu ietekme uz migrāciju. Mazpilsētu un lauku teritoriju iedzīvotāju izvēli attiecībā uz migrāciju lielā mērā ietekmē arī tādi faktori kā mācības un ģimenes apstākļi. Atsevišķu reģionu iedzīvotāju migrācijas procesos liela nozīme ir pakalpojumu pieejamībai vai satiksmei un sasniedzamībai²⁶;
- Svarīgi, ka liela daļa no emigrantiem Latvijā strādājuši algotu darbu vai mācījušies vai studējuši, taču tik un tā pārceļas. Tas izgaismo atalgojumu un sociālo politiku, nevis darba vietu trūkumu, kā būtiskākos emigrāciju veicinošos iemeslus. Nozīme ir, piemēram, nodokļu slogam, uzticībai valsts pārvaldei, piederībai (īpaši mazākumtautību iedzīvotāju starpā), integrācijas līmenim^{27 28};
- Galvenie atgriešanās iemesli ir neekonomiska rakstura – ilgas pēc Latvijas, ģimene, mīlestība u.c. personīgie apstākļi. Reemigrācijas kontekstā pašvaldībām ir būtiski nodrošināt ērtu atgriešanās procesu – atbilstošu mājokli, izglītības pakalpojumu pieejamību, nodarbinātības iespējas u.c.²⁹.

Izvērtējot Latvijas kopējo situāciju attiecībā uz cilvēkkapitāla saglabāšanas potenciālu, jāsecina, ka diemžēl tas pašlaik nav pietiekami augsts. Latvija un tās reģioni ir zaudējuši lielu skaitu iedzīvotāju, kas jau šobrīd apgrūtināta iespējas nodrošināt kvalitatīvus pakalpojumus cilvēkresursu trūkuma dēļ. Vairāki apstākļi, kuriem ir liela nozīme iedzīvotāju skaita saglabāšanā, ir nepilnīgi, t.sk. sabiedrības saliedētība un pozitīvs tēls/skatījums, ko var atrisināt tikai kardināli uzlabojot līdzšinējo domāšanas veidu visā sabiedrībā no pārvaldes līdz iedzīvotāju līmenim.

No ekonomiskā viedokļa iedzīvotāju skaita sarūkšana un dzīves līmeņa palielināšanās Latvijā ir veicinājusi to, ka darba tirgus 2020. gada sākumā sasniedza savu potenciālu, un turpmāki uzlabojumi būtu iespējami, tikai mazinot reģionālās attīstības atšķirības un

²⁴ Pārskats par tautas attīstību 2010/2011, Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011, Latvija, pieejams:

https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/tautas/TAP2011_makets_final.pdf

²⁵ Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūts, 2015, pieejams:

https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/zinas/2016/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf

²⁶ Tautas ataudze Latvijā un sabiedrības atjaunošanas izaicinājumi, Sociālekonomisko faktoru un reģionālās politikas loma reģionālajā demogrāfiskajā attīstībā, A.Dahs, 2019, pieejams:

https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Tautas_ataudze/talsai_06_Dahs.pdf

²⁷ Pārskats par tautas attīstību 2010/2011, Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011, Latvija, pieejams:

https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/tautas/TAP2011_makets_final.pdf

²⁸ "Nodokļu sistēma ir valsts saruna ar savu iedzīvotāju", Meņģelsone, L. (2020). Latvijas Darba devēju konfederācija, pieejams: <http://www.iddk.lv/viedoklis/nodoklu-sistema-ir-valsts-saruna-ar-savu-iedzivotaju/>

²⁹ Pārskats par tautas attīstību 2010/2011, Latvijas Universitātes Sociālo un politisko pētījumu institūts, 2011, Latvija, pieejams:

https://www.szf.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/tautas/TAP2011_makets_final.pdf

prasmju pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību³⁰. Darbaspēka rezerves depopulācijas dēļ nākamajos gados turpinās sarukt, tādējādi saasinot jau tā akūto darbaspēka nepietiekamības problēmu un radot riskus turpmākai izaugsmei esošajā ekonomikas modelī. Samazinoties iedzīvotāju skaitam, arvien svarīgāka kļūst Latvijas valsts atvērtība pārējai pasaulei. Ja valstij samazinās iekšējie resursi, tai nav citas iespējas savas konkurētspējas saglabāšanai, kā vien veidojot atvērtu sabiedrību un ekonomiku³¹.

1.3.3. Starptautiskā prakse un pieredze

Esošā cilvēkkapitāla saglabāšanā un jauna cilvēkkapitāla piesaistē būtiska loma ir vietas pievilcībai, ko raksturo ne tikai ekonomiskās iespējas, bet arī plašāki “dzīves kvalitātes” apstākļi, kā izglītība, socializācijas iespējas, kultūra, sporta un atpūtas iespējas, vide un drošība³². To var veicināt arī caur pilsoniskās līdzdalības pasākumiem, kas vērsti uz iedzīvotāju izglītošanu un kopienu stiprināšanu, jo tādā veidā iespējams kompensēt vietas pievilcības un investīciju piesaistes iespēju mazināšanos³³.

Eiropas un pasaules līmenī veiktajos pētījumos ir identificēts, ka cilvēkkapitāla samazināšanās rada tādus izaicinājumus kā^{34 35 36 37}:

- **SARUKŠANAS SIMPTOMI:** arvien lielāka neatbilstība starp pakalpojumu piedāvājumu un pieprasījumu. Piemēram, zemāki darbaspēka nodokļu ieņēmumi atsaucas uz sabiedrisko pakalpojumu (izglītība, veselības un sociālā aprūpe u.c.) kvalitāti, jo uzturēt tos esošajā līmenī kļūst finansiāli arvien grūtāk. Samazinās darba vietu skaits un līdz ar to arī iedzīvotāju dzīves kvalitāte, kas noved pie arvien jaunām sociālajām problēmām, t.sk. iemesliem iedzīvotāju aizplūšanai.
- **INOVĀCIJU KAPACITĀTE:** notiek konkrētu sabiedrības pārstāvju (iedzīvotāji bez partnera, jaunieši, iedzīvotāji ar augstu izglītības līmeni/ kvalifikāciju) aizplūšana uz lielākām pilsētām, kas izraisa izmaiņas cilvēkresursu struktūrā – pieaug gados vecāku iedzīvotāju un iedzīvotāju ar zemāku izglītības līmeni īpatsvars –, kas mazina sabiedrības potenciālu veicināt uzņēmējdarbības attīstību. Aizplūstot iedzīvotājiem

³⁰ Latvijas demogrāfiskās situācijas prognozes, G.Pāvils, Emerging Solutions, 2020, pieejams:

<https://emergingsolutions.eu/latvijas-demografiska-prognoze-2020-12-15/>

³¹ Turpat.

³² European Commission. Public Opinion. Pieejams:

<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2255>

³³ ESPON. (2017). Pieejams:

<https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON%20Policy%20Brief%20on%20Shrinking%20Rural%20Regions.pdf>

³⁴ Anticipating subnational depopulation: Policy responses and strategic interventions to regional decline, McMillan, R., 2016, pieejams:

https://www.researchgate.net/publication/317839864_Anticipating_subnational_depopulation_Policy_responses_and_strategic_interventions_to_regional_decline

³⁵ ESPON. (2017). Pieejams:

<https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/ESPON%20Policy%20Brief%20on%20Shrinking%20Rural%20Regions.pdf>

³⁶ Fighting rural depopulation in Southern Europe, ESPON, 2018, pieejams:

https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/af-espon_spain_02052018-en.pdf

³⁷ Public Opinion, European Commission, 2019, pieejams:

<https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/STANDARD/yearFrom/1974/yearTo/2019/surveyKy/2255>

ar mūsdienīgu domāšanu un prasmēm, visvairāk cieš mazie un mikro uzņēmumi, kas ir īpaši atkarīgi no individuālu darbinieku pienesuma.

- **PAŠVALDĪBAS KAPACITĀTE:** pašvaldības kapacitātei ir būtiska nozīme depopulācijas izraisīto izaicinājumu pārvarēšanā. Līdz ar iedzīvotāju skaita samazināšanos, sarūk arī pašvaldības budžeta ieņēmumi un pieaug sociālās jomas izdevumi un rodas citi efekti. Pašvaldībām jābūt informētām un spējīgām pieņemt attiecīgus lēmumus, lai attiecīgi pārvaldītu sev pieejamos resursus.

Šie un citi aspekti ir savstarpēji saistīti un, ja tiem netiek pievērsta pienācīga uzmanība, tie var radīt “sarukšanas spirāli” jeb situāciju, kurā sabiedrisko pakalpojumu un ekonomiskās aktivitātes trūkums turpina samazināt sarūkošo reģionu pievilcību, kas negatīvi ietekmē demogrāfiskos rādītājus un atlikusī sabiedrība noveco vai pārceļas uz dzīvi citur³⁸ (9. attēls).

9. attēls. “Sarukšanas spirāle” jeb loģiskā saikne, kas samazina reģionu pievilcību un potenciālu (Avots: KPMG eksperti, apkopojot dažādus starptautiska līmeņa pētījumus)

Starptautiskā prakse liecina, ka reģionos mazāka mēroga un lielākas elastības dēļ augstu dzīves kvalitāti sasniegt ir vieglāk nekā apturēt cilvēkkapitāla sarukumu. Dzīves kvalitāte arī tiek atzīta par būtisku ekonomikas virzītājfaktoru, un sarūkošas teritorijas to var nodrošināt tikai ar sociāli orientētām rīcībām, kas ir efektīvākas nekā infrastruktūras uzlabojumi. Piemēram:

³⁸ Fighting rural depopulation in Southern Europe, ESPON, 2018, pieejams: https://www.espon.eu/sites/default/files/attachments/af-espon_spain_02052018-en.pdf

- Iekšējo resursu mobilizācija: pašvaldības pakalpojumu konsolidācija, inovatīvi sabiedriskā transporta pakalpojumi (transporta pēc pieprasījuma, transporta koplietošana), infrastruktūras daudzfunkcionāla lietošana, pagaidu vai mobilo pakalpojumu nodrošināšana, vietējās ekonomikas diversificēšana, dabas un kultūras kapitāla izmantošana u.c.
- Sociālo inovāciju un IKT popularizēšana: sociālās un uz sabiedrību vērstas rīcības ir efektīvākas nekā infrastruktūras uzlabojumi, jo spēcīga sociālā saikne ļauj pilsētām labāk pārciest ārējos riskus. IKT, digitalizācijas un zināšanu pārneses aktivitātes ir fundamentāli elementi, lai pielāgotos tam, ka cilvēkkapitāls sarūk. Šie elementi ir jāintegrē sabiedriskajos pakalpojumos, tādā veidā radot jaunas darba vietas attiecīgu pakalpojumu izstrādāšanai un uzturēšanai. Sabiedrības novecošanās tendence jāaplūko arī kā iespēja, jo tas nozīmē pieprasījuma pieaugumu pēc tehnoloģiju risinājumiem, kas veicina gadus vecāko iedzīvotāju vajadzību apmierināšanu. IKT kļūst arvien nozīmīgāks medicīnas jomā, kur ir svarīgi nodrošināt preventīvas darbības, savlaicīgu diagnostiku un veicināt slimnieku patstāvību.
- Zaļās ekonomikas attīstības veicināšana: vietējās ekonomikas balstīšana zemā oglekļa patēriņā, inovatīvos vidi saudzējošos risinājumos, aprites ekonomikā un vietējo produktu tirdzniecībā.
- Vietrades telpu pieeja: ikvienā no jomām pastāvošos izaicinājumus var risināt arī ar individuālu iedzīvotāju iniciatīvām. Vietrade veicina iedzīvotāju dzīves kvalitāti, rada augstāku ieinteresētību un piederības sajūtu. Jauniešu iniciatīvas ir veiksmīgs veids, kā atsvaidzināt pilsētvidi.
- Prasmju un talantu attīstība: prasmju paaugstināšana veicina produktivitātes pieaugšanu. Mūsdienų ekonomika koncentrējas uz zināšanās balstītiem darbiem un darbiniekiem, jo talantīgi cilvēki ir tie, kas rada darba vietas. Cilvēkkapitāla piesaisti vai noturēšanu ļauj stratēģijas, kas tendētas uz talantīgu cilvēku piesaisti uz pievilcīgām vietām ar lielisku sociālo, dabas, uzņēmējdarbības, radošo un intelektuālo kapitālu.

Cilvēkkapitāla samazināšanās problēmai var pieiet tikai ar daudzslāņainām, holistiskām un tālredzīgām pieejām. Tāpēc nepieciešams stratēģiski risināt ilgtermiņa ekonomiskās, sociālas un vides problēmas, kas saistītas ar depopulāciju. Bieži vien politikas veidotāju vidū pastāv tendence lielāku uzmanību pievērst ekonomiskās attīstības jautājumiem, nevis iedzīvotāju skaita samazināšanās problemātikai, kas nenodrošina pietiekamu vietēja mēroga pretspēju ārējiem faktoriem, piemēram, globalizācija.

Secinājumi

- Latvijas kontekstā iedzīvotāju skaits ir stratēģiski nozīmīgākais rādītājs, jo cilvēkkapitāls ir valsts attīstības galvenais resurss. Ir pierādīta iedzīvotāju skaita izmaiņu saistība ar sociālekonomiskajiem un neekonomiskajiem rādītājiem, tāpēc ar tiem var veidot rādītāju kopumu, kas raksturotu attīstības centru potenciālu.
- Līdztekus sociālekonomiskiem apsvērumiem cilvēkkapitāla kontekstā jāņem vērā arī citi apstākļi, kas būtu jāaplūko arī attīstības centru izvērtējumā. Piemēram, vai ir notikusi

neekonomisko aspektu attīstība, kā sabiedrības saliedētības, savstarpējās sadarbības un dzīves kvalitātes veicināšana.

- Tieši ieguldījumi cilvēkkapitālā veido galvenos priekšnosacījumus ekonomikas attīstībai, dabas un vietas kapitāla ilgtspējīgai izmantošanai un pakalpojumu pieejamībai nacionālās un reģionālās nozīmēs centros. Tāpēc arī šajā izvērtējumā piedāvāta NC un RC tīkla izvērtējuma pieeja, kas primāri veidota ar mērķi veicināt tādu attīstības centru noteikšanas principu ieviešanu, kas veicinātu cilvēkkapitāla saglabāšanos un attīstību Latvijas reģionos.

1.4. Attīstības centru potenciāla novērtēšanas kritēriju un rādītāju priekšlikums

Aplūkojot virkni starptautisku pētījumu par reģionālās attīstības jautājumiem, var secināt, ka lielākais potenciāls piesaistīt un saglabāt cilvēkkapitālu ir tām teritorijām, kurām ir salīdzinoši mazāk problēmu (vai arī – ir salīdzinoši vairāk priekšrocību). “Panākumu faktori” ir šādi (2. tabula):

- 1) Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji;
- 2) Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji;
- 3) Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība;
- 4) Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus;
- 5) Saliedēta sabiedrība;
- 6) Pozitīvs tēls/skatījums.

Ja šie faktori valsts, pašvaldības, pilsētas (attīstības centra) līmenī ir salīdzinoši labā līmenī, ar mērķtiecīgiem politikas pasākumiem 15–20 gadu laikā ir iespējams panākt iedzīvotāju skaita samazināšanās tendences apstāšanos un uzlabot arī sociālekonomiskos rādītājus.

2. tabula. Attīstības centru potenciāla novērtēšanas kritēriju priekšlikums

Kritērijs	Apraksts
K1. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji 	<ul style="list-style-type: none">• Iedzīvotāju skaita bāze ir pietiekama ekonomiski pamatotu pakalpojumu sniegšanai• Iedzīvotāju blīvums veicina inovāciju un uzņēmējdarbības attīstību
K2. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji 	<ul style="list-style-type: none">• Lielākajai daļai iedzīvotāju galvenais kādas vietas pievilcības aspekts ir sociālekonomiskie rādītāji – nodarbinātības iespējas atbilstoši individuālajiem mērķiem un ienākumi, kas ļauj sasniegt noteiktu dzīves kvalitāti.

Kritērijs	Apraksts
K3. Sasniedzamība un izdevīga atrašanās vieta 	<ul style="list-style-type: none">Iedzīvotāju piesaiste un ekonomiskā attīstība bieži vien ir saistīta ar sasniedzamību, kas nodrošina pārvietošanās iespējas, un dzīves vietā pieejamajiem dabas un kultūrvēsturiskajiem resursiem. Dabas un kultūrvēsturiskie resursi var veicināt ekonomikas attīstību vai, piemēram, piedāvāt atpūtas iespējas.
K4. Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts, pašvaldības un ikdienas pakalpojumus 	<ul style="list-style-type: none">Gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem ir svarīga pakalpojumu pieejamība un sasniedzamība. Pakalpojumu mērķis būtu apmierināt pēc iespējas daudzveidīgākas vajadzības un sniegt nepieciešamo atbalstu individuālo mērķu sasniegšanā.
K5. Saliedēta sabiedrība 	<ul style="list-style-type: none">Kritērijs īpaši izceļ neekonomiskā rakstura apstākļus, kas veicina vietas pievilcību – savstarpējā uzticēšanās, iedzīvotāju un uzņēmēju aktivitāte, atgriezeniskās saites sniegšana un saņemšana un līdzdalība apdzīvotās vietas pārvaldes procesos.
K6. Pozitīvs tēls/ skatījums 	<ul style="list-style-type: none">No pārvaldes viedokļa ir svarīgi nodrošināt, ka piedāvātajiem kritērijiem ir piešķirta stratēģiska prioritāte, vērstot resursus uz dzīves kvalitātes uzlabošanu, piemēram, samērīgi plānojot investīcijas gan cilvēkkapitālā, gan infrastruktūrā un materiālajos resursos.

KPMG eksperti iesaka, ka turpmākajiem 15-20 gadiem attīstības centru attīstības potenciālu jeb spēju attīstīt cilvēkkapitālu iespējams raksturot ar trīs galvenajām prioritātēm: (1) prasmes un produktivitāte; (2) līdzdalība un uzticība; (3) droša dzīves vide, kuras sasaucas ar iepriekš minētajiem kritērijiem (10. attēls).

10. attēls. Attīstības centru potenciāla novērtēšanas ietvars

Lai gan 1.3. apakšnodaļas sākumā minētajiem “Panākumu faktoriem” starptautiskajā vidē nav definēti konkrēti rādītāji, pēc kuriem izvērtēt to sasniegšanu, šī izvērtējuma ietvaros piedāvāts paplašināt skatījumu par katru no tiem Latvijas kontekstā un vienlaikus izpētīt to **piemērotību NC un RC kritēriju noteikšanai**. 3. līdz 6. tabulā ir norādīti tie KPMG ekspertu piedāvātie rādītāji, kas, iespējams, varētu objektīvi raksturot novērojamas tendences katram no “Panākumu faktoriem”. Izvēloties katram kritērijam piemērotus rādītājus, tie noteikti, lai būtu iespējams raksturot ietekmi uz apkārtējām teritorijām (pilsētas ietekme uz lauku teritoriju), kas ir būtiska AC funkcionalitāti raksturojošā pazīme. Izvērstas skaidrojums katra kritērija izvēlētajam rādītājam, kā arī, vai rādītājs raksturo konkrēto AC vai tā ietekmi uz apkārtējo teritoriju, atrodams Pielikumā 1.

3. tabula. Kritērija Nr.1 “Iedzīvotāji” raksturojums, pamatojums un rādītāju priekšlikumi

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
<p>K1. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji</p> 	<p>Iedzīvotāju skaita bāze ir pietiekama ekonomiski pamatotu pakalpojumu sniegšanai</p> <p>Iedzīvotāju blīvums veicina inovāciju un uzņēmējdarbības attīstību</p>	<p>Iedzīvotāju skaita ilgtermiņa izmaiņas ir būtiskākais iznākuma rādītājs no darbībām, kas vērstas uz attīstību. No otras puses, lai realizētu stratēģiskas darbības attīstības veicināšanai, nepieciešams veicināt cilvēkkapitāla atjaunošanos.</p> <p>Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC raksturo cilvēkresursu koncentrācija, iedzīvotāju skaits, demogrāfiskais potenciāls, iedzīvotāju atgriešanās un vecumstruktūra.</p>	<p>Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā):</p> <ul style="list-style-type: none"> — Iedzīvotāju skaits <p>Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas):</p> <ul style="list-style-type: none"> — Iedzīvotāju skaita prognoze (piemēram, līdz 2050.g.) — Pēdējo 5 gadu kopējais migrācijas saldo un tā tendence (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām) — Paaudžu nomaiņas potenciāls (iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam un pēc darbības vecuma, šo grupu savstarpējā attiecība)

4. tabula. Prioritātes Nr. 1 “Prasmes un produktivitāte” raksturojums, pamatojums un rādītāju priekšlikumi

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
<p>K2. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi</p>	<p>Lielākajai daļai iedzīvotāju galvenais kādas vietas pievilcības aspekts ir</p>	<p>Latvijas un tās apdzīvoto vietu nākotnes redzējuma pamatā ir jābūt cilvēku prasmēm, jo globālo attīstības tendenču ietekmē ikviens nozare piedzīvo arvien straujākas izmaiņas saistībā ar digitalizāciju,</p>	<p>Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā):</p>

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

2021. gada 15. decembris

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
<p>sociālekonomiskie rādītāji</p> 	<p>sociālekonomiskie rādītāji – nodarbinātības iespējas atbilstoši individuālajiem mērķiem un ienākumi, kas ļauj sasniegt noteiktu dzīves kvalitāti</p>	<p>pielāgošanos klimata pārmaiņām u.c. tendencēm. Šādos apstākļos ir ļoti būtiski ikvienam iedzīvotājam un uzņēmumam realizēt inovatīvas un viedas ekonomiskās pārmaiņas.</p> <p>Prasmju jautājums ir ļoti aktuāls gan jauniešiem, kuru piesaistīšanai jānodrošina citviet pasaulē pieejamajām iespējām līdzvērtīgas alternatīvas, gan vecāka gājuma iedzīvotājiem, kam jāpielāgojas notiekošajai ekonomikas nozaru transformācijai.</p> <p>Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC raksturo darba vietu pieejamība, pievienotā vērtība, nekustamā īpašuma tirgus aktivitātes, degradēto teritoriju sakārtošana, uzņēmējdarbības aktivitāte (uzņēmumu dibināšana, koncentrācija u.c.), investīciju piesaiste u.c.</p>	<p>— Privātajā un publiskajā sektorā nodarbināto attiecība</p> <p>— Uzņēmumu dibināšanas/ likvidēšanas attiecība</p> <p>— Vidējā neto darba samaksa</p> <p>— Darbavietu attiecība pret iedzīvotāju skaitu darbspējas vecumā</p> <p>Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas):</p> <p>— Pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto attiecībā pret reģiona vidējo vērtību</p> <p>— Darbspēka piesaiste AC, piemēram, aplūkojot darbavietu attiecību pret iedzīvotāju skaitu darbspējas vecumā (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām)</p> <p>— Attiecīgā reģiona TOP 100 uzņēmumu koncentrācija atkarībā no uzrādītā apgrozījuma</p>
<p>K4. Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts, pašvaldības un</p>	<p>Gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem ir svarīgas konkrētajā vietā pieejamās pakalpojumu iespējas. To mērķis</p>	<p>Prasmes un produktivitāti ir iespējams nodrošināt ar augstas kvalitātes un daudzveidīgām izglītības un prasmju iegūšanas iespējām, kas iedzīvotājos rosina apziņu, ka dzīves kvalitātes mērķu sasniegšanai piemērotākā izvēle ir palikšana, nevis pārcelšanās dzīvot uz citu vietu. Jebkurām izglītojošajām</p>	<p>Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas):</p> <p>— Profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pieejamība darbaspēka sagatavošanai un produktivitātes</p>

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
ikdienas pakalpojumus 	būtu apmierināt pēc iespējas daudzveidīgākas vajadzības, sniegt atbalstu	aktivitātēm ir jābūt vērstām uz iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes un produktivitātes paaugstināšanu nodarbinātības vai savas uzņēmējdarbības formā, lai tie spētu gūt ienākumus, kas tālāk nepieciešami dzīves kvalitātes nodrošināšanai. Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC raksturo izglītības pakalpojumu pieejamība.	paaugstināšanai (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri) — Uzņēmējdarbības atbalsta mehānismu pieejamība uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstīšanai (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri)

5. tabula. Prioritātes Nr.2 “Līdzdarbība un uzticība” raksturojums, pamatojums un rādītāju priekšlikumi

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
K4. Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts, pašvaldības un ikdienas pakalpojumus 	Gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem ir svarīgas konkrētajā vietā pieejamās pakalpojumu iespējas. To mērķis būtu apmierināt pēc iespējas daudzveidīgākas vajadzības un sniegt nepieciešamo atbalstu individuālo mērķu sasniegšanā	Ikviens iedzīvotājs vajadzība ir sajūst savu lomu vietējās sabiedrības dzīvē, tāpēc nepieciešams nodrošināt kvalitatīvus pakalpojumus, ko viņi saņem apmaiņā pret samaksājamiem nodokļiem, kā arī jānodrošina iespēja brīvi izteikt savus priekšlikumus un ieteikumus. Līdzdarbību un piederības sajūtu veicina iedzīvotāju iesaistīšanās sabiedriskajās, kultūras un sporta aktivitātēs – jo plašākas iespējas darboties kopā ar citiem iedzīvotājiem, jo vairāk katrs iedzīvotājs izjūt sevi kā daļu no esošās sabiedriskās dzīves un mazinās iespēja, ka viņš pieņems lēmumu pārcelties uz dzīvi citur.	Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas): — Iegūtā e-indeksa vērtība, kas raksturo e-pakalpojumu brieduma līmeni (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri) — Kultūras infrastruktūras pieejamība atbilstoši attīstības centra līmenim (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri) — Sporta infrastruktūras pieejamība atbilstoši attīstības centra līmenim

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

2021. gada 15. decembris

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
K5. Saliedēta sabiedrība 	Kritērijs īpaši izceļ neekonomiskā rakstura apstākļus, kas veicina vietas pievilcību – savstarpējā uzticēšanās, iedzīvotāju un uzņēmēju aktivitāte, atgriezeniskās saites sniegšana un saņemšana un līdzdalība apdzīvotās vietas pārvaldes procesos	Rīkojot dažādus pasākumus, sapulces, konkursus iedzīvotājiem, valsts institūcijas un pašvaldības regulāri saskaras ar iedzīvotāju pasivitāti – šādām iespējām parasti atsaucas ierobežots cilvēku loks, bet pārējie iedzīvotāji ir grūti sasniedzami. Iedzīvotāju aktivizēšana ir ilgtermiņa process, kurā viens no būtiskiem priekšnoteikumiem ir nostiprināt uzticēšanos starp iedzīvotājiem, valsti un pašvaldībām, piemēram, aktīvāk un redzamāk risinot iedzīvotāju izteiktos priekšlikumus caur līdzdalības pasākumiem. Uzticēšanās, kā arī piederības sajūta, ir būtiski apstākļi, kas ietekmē iedzīvotāju vēlēšanos dzīvot konkrētā teritorijā, kā arī veicina uz dzīvi pārcelšanos iedzīvotāju palikšanu. Situācijā, kur pat salīdzinoši augstus ieņēmumus gūstošs iedzīvotājs nejutas pietiekoši piederīgs vietai, kur tas uzturas ikdienā, viņam ir vieglāk pieņemt lēmumu pārcelties uz dzīvi citā vietā. Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC attīstības potenciālu iespējams raksturot ar vēlēšanu aktivitāti, darbu ar vietējo kopienu attīstību, NVO skaitu, projektu konkursiem u.c.	(norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri) Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā): — Vēlētāju aktivitāte pašvaldības vēlēšanās Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas): — Regulārs atbalsts un sadarbība ar nevalstiskajām organizācijām (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri) — Iedzīvotāju iesaistes aktivitātes, kas ir ne tikai informatīvas, bet aicina uz savstarpējo dialogu un līdzdarbību (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri)

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
<p>K6. Pozitīvs tēls/ skatījums</p> 	<p>No pārvaldes viedokļa ir svarīgi nodrošināt, ka visiem piedāvātajiem kritērijiem ir piešķirta stratēģiska prioritāte, vēršot resursus uz dzīves kvalitātes uzlabošanu, piemēram, samērīgi plānojot investīcijas gan cilvēkkapitālā, gan infrastruktūrā un materiālajos resursos</p>	<p>Ieguldījumi uzticības un piederības veidošanā ar salīdzinoši maziem resursiem spēj nodrošināt augstu atdevi – vien dažu iedzīvotāju ideju realizācija var ievērojami veicināt viņu piederību pašvaldībai un sabiedrībai.</p> <p>Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC attīstības potenciālu iespējams raksturot, aplūkojot pašvaldību pieņemtos lēmumus par investīcijām un ieguldījumu prioritātēm, t.sk. ieguldot gan infrastruktūrā, gan cilvēkos un pakalpojumos un veicot izmaksu efektivitātes analīzi. Svarīga ir attīstības plānošanas dokumentu sasaiste ar ieguldījumu fokusēšanu konkrētu mērķu sasniegšanā.</p>	<p>Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā):</p> <ul style="list-style-type: none"> — <i>Izvērtējuma laikā netika identificēts optimāls un uzticams rādītājs kritērija kvantitatīvai raksturošanai</i> <p>Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas):</p> <ul style="list-style-type: none"> — Attīstības plānošanas dokumentos noteiktās vīzijas konkrētība un virzība uz cilvēkkapitāla attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri)

6. tabula. Prioritātes Nr.3 Droša dzīves vide raksturojums, pamatojums un rādītāju priekšlikumi

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
<p>K3. Izdevīga atrašanās vieta un</p>	<p>Iedzīvotāju piesaiste un ekonomiskā attīstība bieži vien ir saistīta ar konkrētā vietā pieejamajiem dabas resursiem un sasniedzamību.</p>	<p>Apkārtējā vide, piemēram, piesārņojums, dabas resursi, labiekārtota pilsētas infrastruktūra (t.sk. ceļu infrastruktūra un sabiedriskais transports) ikdienā apmierina iedzīvotāju fiziskās vajadzības un veicina apmierinātību ar dzīvi un pārliecību par savu nākotni.</p> <p>Sakārtota un droša vide, kā arī efektīva mobilitāte, ir galvenais aspekts, kas nodrošina pārējo virzienu</p>	<p>Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā):</p> <ul style="list-style-type: none"> — Automašīnu skaits uz 1000 iedz.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

2021. gada 15. decembris

Kritērijs	Kritērija raksturojums	Rādītāju pamatojums	Rādītāju priekšlikumi
sasniedzamība 	Dabas resursi var veicināt ekonomikas attīstību vai, piemēram, piedāvāt atpūtas iespējas, savukārt sasniegšana nodrošina pārvietošanās iespējas	maksimālā efekta sasniegšanu, jo, veicina uzņēmējdarbības produktivitāti, kā arī nodrošina labvēlīgus apstākļus iedzīvotāju piesaistei un līdzdarbības aktivitāšu realizācijai. Efektīva mobilitāte starp dažāda līmeņa attīstības centriem veicina pakalpojumu un darba vietu pieejamību, kā arī uzņēmējdarbības attīstību. Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC attīstības potenciālu iespējams noteikt pēc atrašanās vietas, kur satiekas satiksmes infrastruktūra un ir ērta nokļūšana uz citiem AC un pagastiem. Tāpat svarīgi ir dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma resursi, zaļā infrastruktūra, Natura 2000 teritorijas u.c. Kā īpaši svarīgi aspekti tika minētas nacionālo interešu teritorijas, piemēram, Rīgas metropoles areāls, Baltijas jūras piekraste, Austrumu pierobeža.	Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas): <ul style="list-style-type: none">— Attīstības centra sasniegšana (transporta veidi un ceļi, sabiedriskais transports)— Attālums līdz citiem attīstības centriem vai teritorijām, no kurām ir grūti sasniegt pašreizējos AC— Autoceļu tehniskais stāvoklis— Dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma pieminekļi
K4. Iespējas saņemt kvalitatīvus vaļsts, pašvaldības un ikdienas pakalpojumus 	Gan iedzīvotājiem, gan uzņēmumiem ir svarīgas konkrētajā vietā pieejamās pakalpojumu iespējas. To mērķis būtu apmierināt pēc iespējas daudzveidīgākas vajadzības un sniegt nepieciešamo atbalstu individuālo mērķu sasniegšanā	Pētījumi definē, ka dzīves kvalitāti un iedzīvotāju uzvedību veido viņu fiziskais un psihoemocionālais stāvoklis, kas attiecīgi nosaka viņu uzvedību. Pasaules veselības organizācija rekomendē vides dimensijā meklēt plašāku skatījumu, ietverot tajā ne tikai, piemēram, piesārņojumu un dabas resursu izmantošanu, bet arī mājokli, veselības aprūpi, sociālās nevienlīdzības mazināšanu, sabiedrisko kārtību u.c. jomas, kas veicina iedzīvotāju labklājību un ilgmūžību. Šie ikdienas pakalpojumi apmierina iedzīvotāju fiziskās vajadzības, savukārt ilgtermiņā – sniedz emocionālo drošību, apmierinātību ar dzīvi un pārliecību par savu nākotni, tāpēc to nodrošinājums veicina iedzīvotāju motivāciju izvēlēties sev piemērotu dzīves vietu. Izvērtējuma ietvaros veiktajās intervijās visbiežāk tika minēts, ka AC attīstības potenciālu raksturo sociāla rakstura pakalpojumi kā dzīvojamais fonds, veselības aprūpe, sociālie pakalpojumi.	Kvantitatīvie (dinamika iepriekšējo 10 gadu periodā un vērtība pēdējā aktuālajā gadā): <ul style="list-style-type: none">— Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju— Ceļu satiksmes negadījumi uz 1000 iedz. Kvalitatīvie (pēc aktuālākās pieejamās informācijas): <ul style="list-style-type: none">— Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība (norāda uz ietekmi uz apkārtējām teritorijām, t.sk. pakalpojumu aptveri)

1.4.1. Citi rādītāju izvēles apsvērumi

Izstrādājot izvērtējumam nepieciešamo rādītāju sarakstu, KPMG eksperti vadījās pēc rādītāju noteikšanas labās prakses, piemēram, *SMART* koncepcijas. Tā nozīmē, ka rādītājiem jābūt:

- Konkrētiem (specific), aprakstot konkrētus rezultātus ar tādu formulējumu, lai visiem lasītājiem rastos vienāds priekšstats par mērķi;
- Izmērāmiem (measurable), nosakot mērķi atbilstoši kritērijiem (daudzums, kvalitāte, periodiskums, izmaksas, termiņi u.tml.) un raksturojot, cik lielā mērā rādītāju ir iespējams novērtēt atbilstoši kādam standartam;
- Sasniedzamiem (achievable), nosakot, vai izvirzītie rādītāji ir sasniedzami un ietekmējami;
- Atbilstošiem (relevant), nosakot, vai izvirzītie rādītāji ir piemēroti attiecīgajam laika posmam vai apstākļiem un atstāj vajadzīgo iespaidu;
- Laikā noteiktiem (time-oriented), nosakot laika periodu, kurā rādītāji tiek aplūkoti.

Lai gan tehniskajā specifikācijā bija noteikts AC kritēriju un rādītāju kopumā aptveramie aspekti, pēc KPMG ieskatiem tie ir precizēti vai aizstāti šādā veidā:

1. **Ekonomiskā aktivitāte AC vai tā ietekmes teritorijā un tās dinamika vismaz 10 iepriekšējo gadu periodā (uzņēmumu skaits un apgrozījums uz 1 iedzīvotāju):** KPMG eksperti izvērtēja šo un alternatīvus rādītājus ekonomiskās aktivitātes raksturošanai, t.sk. apzinot, piemēram, Ekonomikas ministrijas ieteikumus. Viens no tiem ir produktivitāte, kas tiek atzīts par galveno ekonomiskās izaugsmes un konkurētspējas avotu. To definē kā pievienoto vērtību uz vienu strādājošo³⁹. Izvērtējuma ietvaros produktivitāte tika raksturota, izmantojot CSP datus par nodarbināto iedzīvotāju skaitu, darbvietu skaitu, radīto pievienoto vērtību un produkcijas vērtību 2017. gadā, kas ir pēdējais gads, par ko dati ir pieejami publiski⁴⁰. Ņemot vērā Ekonomikas ministrijas secinājumus, uzņēmumu produktivitātes līmenis ir noturīgs laikā, jo uzņēmumi, kas bija produktīvi iepriekš, ir tie paši, kas uzrādīs augstu produktivitāti arī šobrīd un turpmāk. Tomēr ieteicams turpmākajos gados izvērtējuma veikšanai lietot pēc iespējas aktuālākus datus.
2. **Iedzīvotāju svārstmigrācija uz darbavietām, ņemot vērā VSAA sniegto datu ierobežojumus (nodarbinātības dati pēc darba devēja juridiskās darba vietas un darba ņēmēja deklarētās dzīvesvietas):** KPMG eksperti ir iepazinušies ar 2019.g. VSAA datiem un secinājuši, ka tie neatbilst *SMART* koncepcijai, jo tie nenodrošina iespēju precīzi **izmērīt (measurable)** svārstmigrāciju. Jau 2020.g. SIA "Karšu izdevniecība Jāņa sēta" pētījumā "Latvijas administratīvi teritoriālā iedalījuma pamatojums" secināts, ka tie nodrošina tikai aptuvenu priekšstatu par rādītāju, un to ticamību mazina fakts, ka daudziem, īpaši lielajiem uzņēmumiem, vietējās vienības izvietotas pa visu valsts teritoriju, kamēr vienīgā juridiskā adrese visbiežāk reģistrēta

³⁹ Latvijas produktivitātes ziņojums 2020, Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultātes produktivitātes zinātniskais institūts "Latvijas Universitātes Domnīca LV PEAK", 2020 pieejams: <https://www.em.gov.lv/lv/media/8753/download>

⁴⁰ NPV011. Nodarbināto iedzīvotāju skaits, darbvietu skaits, radītā pievienotā un produkcijas vērtība pēc faktiskās dzīvesvietas un NACE reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās, pagastos, apkaimēs un blīvi apdzīvotās teritorijās (eksperimentālā statistika), pieejams: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_ENT_UF_UFR/NPV011/

Rīgā vai tās apkaimē⁴¹. Līdz ar to atbilstoši šiem datiem var veidoties situācija, ka Rucavas novadā deklarētais, bet Nīcas novadā dzīvojošais Liepājas “Maxima” veikala, kura juridiskā adrese ir Ķekavas novadā, darbinieks ir ieskaitīts svārstmigrantos, kas ikdienā “pārvietojas” no Rucavas uz Ķekavu.

KPMG eksperti veica papildu izpēti par šiem datiem, pārlicinoties, ka vairākās pilsētās, kas ir AC patiešām 2-3% darbaspēka “migrē” uz darbavietām Ķekavas pagastā, turklāt Gulbenes pilsētas gadījumā tika izdarīts secinājums, ka 2% nodarbināto “migrē” uz Mazzalves pagastu pie Lietuvas robežas, kurā juridiski reģistrēts Valsts sociālās aprūpes centrs “Latgale”, kuram viena no filiālēm ir Gulbenes novada Litenes pagastā esošais sociālās aprūpes centrs. Lai izvairītos no neprecīzas datu interpretācijas, KPMG eksperti tālāk neveica šo datu analīzi.

Apzinoties, ka iedzīvotāju svārstmigrācija pati par sevi ir ļoti būtisks rādītājs AC potenciāla novērtēšanai, KPMG kā alternatīvus datus iedzīvotāju darba vietu identificēšanai izmantoja CSP datus par **nodarbināto skaitu pēc faktiskās darba vietas reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās un pagastos**⁴². Atšķirībā no VSAA metodoloģijas, šie dati nodarbināto skaitu nosaka katra uzņēmuma (iestādes) vietējās darbības veida vienībās⁴³. Attiecinot šos datus pret **iedzīvotāju skaitu darbaspējas vecumā** ir iespējams iegūt rādītāju, kas atspoguļo **summāro darbaspēka plūsmu uz/ no konkrētās apdzīvotās vietas**. Piemēram, ja attiecība ir tuvu 100% un vairāk, var secināt, ka darbaspēka plūsma uz AC ir lielāka nekā no AC. Ja attiecība ir 50% un vairāk, var secināt, ka darbaspēka plūsma no AC ir nedaudz lielāka nekā uz AC. Savukārt, ja attiecība ir 50% un mazāk, var secināt, ka lielākā daļa darbaspēka svārstmigrācijas ir virzienā prom no AC.

Secinājumi

Ņemot vērā iepriekšējo apakšnodaļu izklāstu par AC jēdzienu un noteikšanas mērķi, aktuālo plānošanas dokumentu ietvaru, faktisko situāciju Latvijā un tās reģionos, kā arī starptautisko praksi, piedāvāts izvērtējumu balstīt uz šādiem apsvērumiem un soļiem (skat. sīkāku izklāstu 11. attēlā):

1. Izvērtējuma kritēriju un rādītāju piemērošanas mērķis ir identificēt pašpietiekamus NC un RC, kuriem ir potenciāls veicināt valsts policentrisku attīstību;
2. Šo potenciālu raksturo gan ekonomiski aspekti, gan neekonomiski aspekti, kas kopumā pēc iespējas visaptveroši raksturo dzīves kvalitāti un tās uzlabošanas laika gaitā, tiecoties uz visiem iedzīvotājiem līdzcietīgu dzīves darba apstākļu nodrošināšanu;
3. Būtiskākais šādu apstākļu nodrošināšanas ietekmes rādītājs ir demogrāfiskā situācija (Kritērijs 1), kuras raksturojums un prognoze ir viens no izvērtējuma pamatprincipiem.

⁴¹ Latvijas administratīvi teritoriālā iedalījuma pamatojums, Situācijas analīze un priekšlikumi, “Karšu izdevniecība Jāņa sēta”, 2020, pieejams:

http://195.244.155.179/sites/default/files/file/3_ATR%20pamatojums.pdf

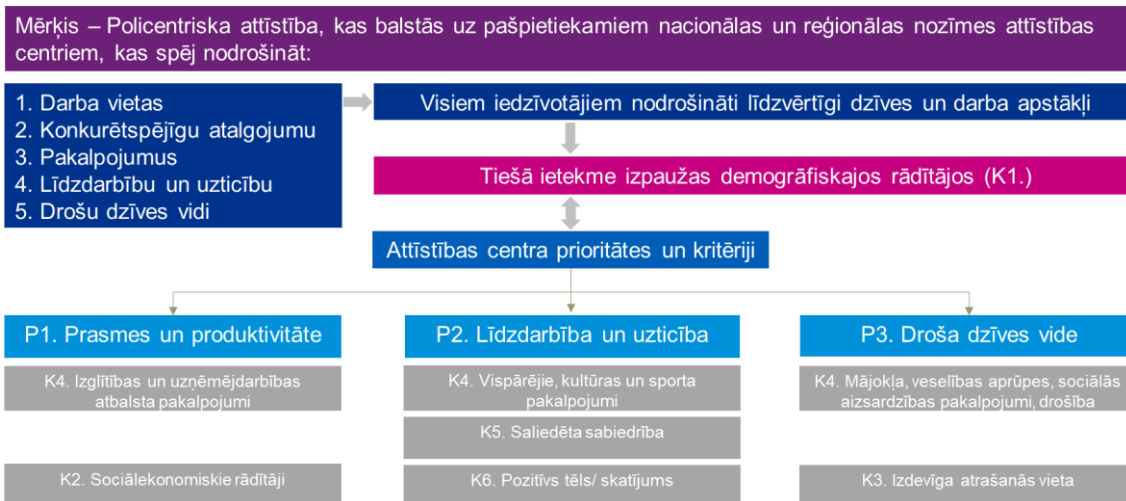
⁴² DVA050. Nodarbināto skaits pēc faktiskās darba vietas reģionos, republikas pilsētās, novados, novadu pilsētās un pagastos 2009-2020, Oficiālās statistikas portāls, pieejams:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_DV_DVA/DVA050/

⁴³ Vietējā darbības veida vienība ir konkrētā adresē realizēta ekonomiskā darbība (ieskaitot palīgdarbības). Vienības adresei tiek norādīta precīza atrašanās vieta. Viena vienība var darboties vairākās blakus esošās administratīvās teritorijās, un tādā gadījumā noteicošā ir pasta adrese. Avots: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fm.likumi.lv%2Fwwwraksti%2F2016%2F251%2FBILDES%2FN_812%2FKN812P7.DOC&wdOrigin=BROWSELINK

Tālākais AC potenciāla izvērtējums ir balstīts uz iepriekš aprakstīto ietvaru ar trīs prioritātēm (Prasmes un produktivitāte, Līdzdarbība un uzticība, Droša dzīves vide) un pieciem kritērijiem.

11. attēls. Izvērtējuma loģiskais modelis (Avots: KPMG ekspertu apkopojums no literatūras avotiem un darba sanāksmēm ar VARAM)

2. Izvērtējums par Latvijas reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla atbilstību un potenciālu

2.1. Teritorijas, kas iekļaujamās Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā

Lai sagatavotu priekšlikumus teritorijām, kas iekļaujamās Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā, tika veikta iepriekšēju pētījumu un politikas plānošanas dokumentu kontentanalīze. Darba gaitā tika secināts, ka tajos ietvertā analīze ir padziļināta un datos balstīta, nodrošinot objektīvus secinājumus par Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonas teritoriju. Turklāt izmantotie kritēriji un rādītāji ir salīdzināmi ar 1.4. nodaļā aprakstīto priekšlikumu, tāpēc šajā izvērtējumā tika veikta iepriekšējo pētījumu informācijas un secinājumu apkopošana un strukturēšana atbilstoši KPMG piedāvātajiem kritērijiem, lai to labāk interpretētu pēc izstrādātās metodikas. Gan informācijas apkopošanā, gan secinājumu sadaļā ir identificētas teritoriālā iedalījuma vienības, kas iekļaujas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā. Nodaļas saturs balstīts uz šādiem avotiem:

- Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze (turpmāk – ACIANA). Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, 2013.g.⁴⁴;
- Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014-2030 (turpmāk - RPR IAS), 2015.g.⁴⁵;
- Rīgas aglomerācijas robežu precizēšana (RARP), 2017.g.⁴⁶;
- Demogrāfiskās prognozes Rīgā, tās apkaimēs un Rīgas metropoles iekšējā telpā (DPR), 2019.g.⁴⁷;
- Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai (RPRMAA), 2020.g.⁴⁸;
- Konceptuālais ziņojums “Par administratīvo reģionu izveidi”, 2020.g.⁴⁹.

⁴⁴ Attīstības centru ietekmes areālu noteikšana un analīze. Plānošanas reģionu, republikas pilsētu un novadu pašvaldību attīstības raksturojums, SIA “Excolo Latvia”, 2013, pieejams:

http://ilgtspējigaattistiba.saeima.lv/attachments/article/702/regionu_attist_final_2012.pdf

⁴⁵ Rīgas plānošanas reģiona ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2014-2030, 18.09.2015., Rīgas plānošanas reģiona administrācija, pieejams: https://rpr.gov.lv/wp-content/uploads/2017/12/RPR-Ilgtspējigas-attistibas-strategija_2014-2030.pdf

⁴⁶ Rīgas aglomerācijas robežu precizēšana, Latvijas Universitātes Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultātes Cilvēka ģeogrāfijas katedra, 2017. gada 30. novembris, pieejams:

http://petijumi.mk.gov.lv/sites/default/files/title_file/Rigas_aglomerac_robezas_PETIJUMS.pdf

⁴⁷ Demogrāfiskās prognozes Rīgā, tās apkaimēs un Rīgas metropoles iekšējā telpā, Latvijas Zinātņu akadēmijas Ekonomikas institūts, 2019, pieejams:

https://sus.lv/sites/default/files/media/faili/gala_petijums_rdpad_final.pdf

⁴⁸ Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai, Rīgas plānošanas reģions, 2020, pieejams:

https://rpr.gov.lv/wp-content/uploads/2020/06/Rigas-metropoles-areala-ricibas-plans_Web-1.pdf

⁴⁹ Konceptuālais ziņojums “Par administratīvo reģionu izveidi”, 22.10.2020., Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40493427>

7. tabula. Kritēriju piemērošana, lai noteiktu teritorijas, kas iekļaujamās Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā

Kritērijs	Rādītāju apraksts	Teritorijas, kas pēc kritērija iekļaujas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā
<p>K1. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji</p> 	<ul style="list-style-type: none"> Iedzīvotāju skaits: Visā ietekmes areālā ir augsts iedzīvotāju blīvums (ACIANA) Iedzīvotāju skaita prognoze: Iekšējā telpā iedzīvotāju skaits pieaug; Ārējā telpā – nedaudz negatīva tendence (RPRMAA) 	<ul style="list-style-type: none"> Blīvi apdzīvotās teritorijas: Mārupes, Babītes, Olaines, Ķekavas, Baldones, Iecavas, Mērsraga, Ikšķiles, Salaspils, Stopiņu, Garkalnes, Ādažu, Carnikavas, Saulkrastu, Sējas, Inčukalna novadi, kā arī Ķeguma pilsēta, Stelpes, Vecumnieku, Skultes, Suntažu, Krapes, Meņģeles, Mazozolu, Lielvārdes un Jumpravas pagasti (ACIANA, 119 pašvaldību iedalījumā) Rīgas ietekmes areālā atrodas deviņas pilsētas – Baloži, Baldone, Olaine, Salaspils, Ikšķīle, Vangaži, Saulkrasti, Ķegums un Lielvārde (ACIANA) Pierīga aptver Rīgai tieši pieguļošās (Babītes, Mārupes, Ķekavas, Salaspils, Stopiņu, Garkalnes) un tuvās apkārtnes (Ādažu, Carnikavas) pašvaldību teritorijas (RPR IAS, 119 pašvaldību iedalījumā) Pierīgas pilsētas – Saulkrasti, Vangaži, Sigulda, Ogre, Ķegums, Lielvārde, Ikšķīle, Baldone, Jelgava, Baloži, Salaspils, Tukums, Jūrmala (DPR)
<p>K2. Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji</p> 	<ul style="list-style-type: none"> Darbspēka apmaiņa: Iedzīvotāju darba svārstmigrācijas apjoms un intensitāte uz Rīgu/ no Rīgas 2016.gadā no/ uz novadiem vai pagastiem (pilsētām), balstoties uz IIN datiem (RARP) Darbspēka apmaiņa: Augsta svārstmigrācijas intensitāte attiecībā uz Rīgā strādājošajiem 	<ul style="list-style-type: none"> Balstoties uz svārstmigrācijas apjomu uz/ no Rīgas, kā arī sabiedriskā transporta nodrošinājumu un autotransporta intensitāti, Rīgas aglomerācijā var tikt iekļautas vairāk nekā 70 teritoriālās vienības, t.sk. pilsētas – Ainaži, Aizkraukle, Baldone, Baloži, Bauska, Ikšķīle, Jelgava, Jūrmala, Ķegums, Lielvārde, Līgatne, Ogre, Olaine, Salacgrīva, Saulkrasti, Sigulda, Tukums un Vangaži (RARP, 119 pašvaldību iedalījumā) Pēc salīdzinoši augstas ikdienas svārstmigrācijas intensitātes metropole aptver ne tikai tiešā Rīgas tuvumā esošās teritorijas, bet sniedzas arī tālāk, aptverot daļu Rīgas metropoles centru

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

2021. gada 15. decembris

Kritērijs	Rādītāju apraksts	Teritorijas, kas pēc kritērija iekļaujas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā
K3. Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība 	<p>darbspējas vecumā (iekšējā telpā >50%, ārējā telpā – 30-50%) (RPRMAA)</p> <ul style="list-style-type: none">• Darbspēka apmaiņa: Iekšējā telpā zems bezdarba līmenis, salīdzinoši augsts iedzīvotāju ieņēmumu līmenis ar tendenci pieaugt (RPRMAA)• Rīga kā nozīmīgākais valsts attīstības centrs un galvaspilsēta nodrošina darbavietas un pakalpojumu sniegšanu ne tikai saviem iedzīvotājiem, bet arī būtiskai daļai kaimiņu pašvaldību iedzīvotāju (“Par administratīvo reģionu izveidi”)	<p>loka (Tukuma, Jelgavas, Ogres, Siguldas, Limbažu) pašvaldību teritorijas (RPRMAA, 119 pašvaldību iedalījumā)</p> <ul style="list-style-type: none">• Pašvaldības, no kurām vairāk nekā 50% strādājošo strādā Rīgā jeb Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes teritorijas – Rīga, Ropažu novads, Ādažu novads, Salaspils novads, Ķekavas novads, Mārupes novads, Jūrmala, Saulkrastu novads, Olaines novads, Siguldas novads (“Par administratīvo reģionu izveidi”)
	<ul style="list-style-type: none">• Sasniedzamība: Metropoles areāls telpiski ietver reģiona nozīmes centru – “metropoles centru” – loku, NC un Pierīgas specializētos centrus. Metropoles areāls ir reģiona apdzīvojuma mugurkauls, kuru telpiski organizē un saista transporta maģistrāles un ceļi. Tas ir attīstāms kā saliedēts pilsētu tīkls policentriskā – specializētā daudzcentru struktūrā (RPRIAS)• Sasniedzamība: Vispārējā iedzīvotāju mobilitātes intensitāte uz Rīgu 2017.gadā (aptaujas dati) (RARP)• Sasniedzamība: Sabiedriskā transporta nodrošinājums, autotransporta intensitātes novērtējums un teritoriju sasniedzamība no Rīgas (ekspertu novērtējums) (RARP)• Attālums no citiem centriem: Iekšējā telpā – 50 km rādiusā ap Rīgu, sabiedriskā transporta organizācija Rīgas virzienā (RPRMAA)• Attālums no citiem centriem: Ārējā telpā pieaug arī reģiona nozīmes centru ietekme (RPRMAA)• Dabas un kultūrvēsturiskie objekti/ teritorijas/ resursi: Būtiska daļa no Pierīgas funkcionāli ir cieši saaudusies ar Rīgas pilsētu. Pierīga pakāpeniski pāriet lauku telpā, ko raksturo daudzveidīgas funkcijas	<ul style="list-style-type: none">• Rīgas tiešās sasniedzamības zonā atrodas Ogre un Jūrmala, savukārt Jelgavas un Siguldas tiešās sasniedzamības zonas pārklājas ar Rīgas ietekmes areālu (ACIANA)• “Metropoles centru” loks – Tukums, Ogre, Sigulda, Limbaži (RPRIAS)• NC – Jūrmala (RPRIAS)• Rīgas metropoles iekšējā telpa – Rīga, tieši piegulošās un tuvākās teritorijas (pilsētas – Jūrmala, Jelgava, Tukums, Ogre, Sigulda, Saulkrasti, Vangaži, Ikšķile, Salaspils, Baloži, Baldone, Ķekava, Olaine, Lielvārde) (RPRMAA)• Rīgas metropoles ārējā telpa – Metropoles centru loka – Tukuma, Jelgavas, Ogres, Siguldas un Limbažu novada pašvaldību teritoriju daļas un tuvākās teritorijas (pilsētas – Bauska, Aizkraukle, Līgatne, Limbaži, Salacgrīva, Ainaži, Cēsis) (RPRMAA, 119 pašvaldību iedalījumā)• Rīgas metropoles tiešās funkcionālas ietekmes areāls – tiešās funkcionālas ietekmes teritorijas Rīgas, Zemgales un Vidzemes plānošanas reģionos, galvenokārt nozīmīgāko transporta koridoru virzienā (pilsētas – Valmiera, Staicele, Aloja, Dobeles, Kandava) (RPRMAA)

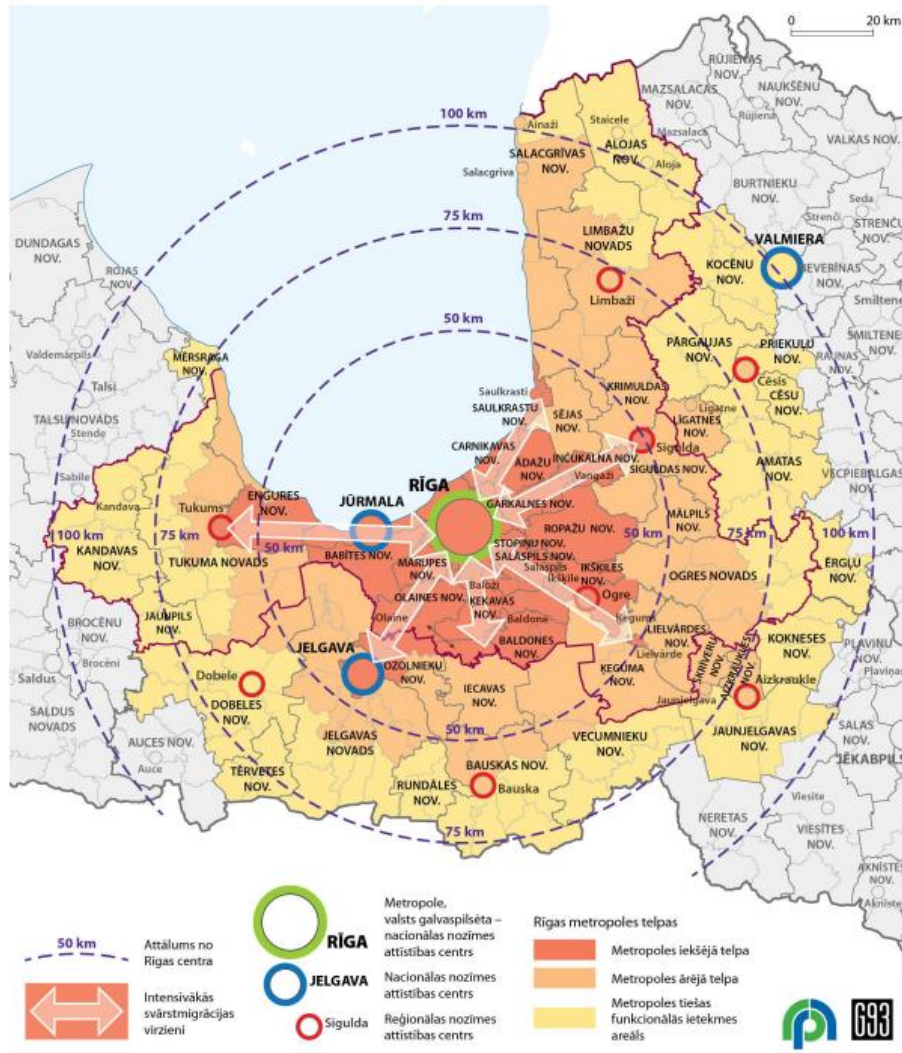
Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija

Reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

2021. gada 15. decembris

Kritērijs	Rādītāju apraksts	Teritorijas, kas pēc kritērija iekļaujas Rīgas tiešas sociālekonomiskās ietekmes zonā
<p>K4. Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts, pašvaldības un ikdienas pakalpojumus</p> 	<p>(mājošanas, darba, rekreācijas). No reģiona centra attālinātās teritorijas veido lauki, kas saprotami ar lauksaimniecības un mežsaimniecības funkciju dominanci un ar to saistītu ražošanu un pakalpojumiem (RPR IAS)</p> <ul style="list-style-type: none">Izglītības iespējas, Veselības aprūpe: Rīgā pieejami praktiski visi iedzīvotājiem nepieciešamie pakalpojumi, Rīgai ir prevalējoša loma Latvijas mērogā sociālo un izglītības pakalpojumu nodrošināšanā. (ACIANA)IIN ieņēmumi: Rīgā strādājošo iedzīvotāju ienākuma nodokļa īpatsvars no novada, pagasta kopējās iedzīvotāju ienākuma nodokļu summas (RARP)	<ul style="list-style-type: none">Rīgas ietekmes areālā lielākā daļa iedzīvotāju lielāko daļu pakalpojumu lieto ārpus faktiskās dzīvesvietas. Izņēmums ir Iecavas novada iedzīvotāji, kas to dara salīdzinoši retāk (ACIANA)Lauku telpa ietver arī mazās pilsētas – Salacgrīvu, Saulkrastus, Ikšķili, Olaini, Baldoni kā specializētus novadu nozīmes centrus, kam ir lokāla pakalpojumus organizējoša loma (RPR IAS, 119 pašvaldību iedalījumā)

12. attēls. Rīgas metropoles iekšējā telpa (pa kreisi) un plānošanas reģionu robežas no 01.07.2021. (pa labi) (Avoti: Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai, VARAM “Plānošanas reģioni”)

Secinājumi

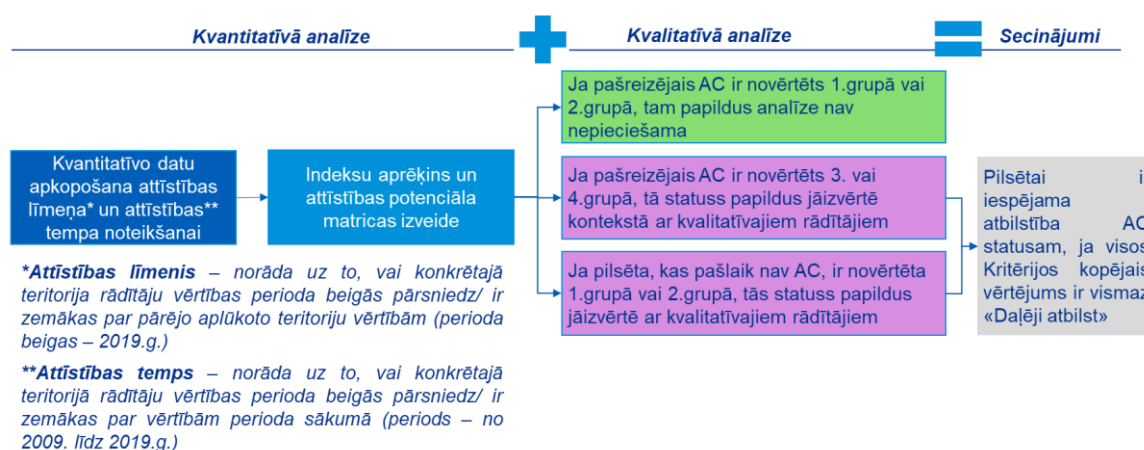
- Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zona ietver:
 - Ķekavas novadu (Baldones pagastu, Baldones pilsētu, Baložu pilsētu, Daugmales pagastu, Ķekavas pagastu);
 - Ropažu novadu (Garkalnes pagastu, Ropažu pagastu, Stopiņu pagastu, Vangažu pilsētu);
 - Saulkrastu novadu (Saulkrastu pagastu, Saulkrastu pilsētu, Sējas pagastu);
 - Salaspils novadu (Salaspils pagastu, Salaspils pilsētu);
 - Olaines novadu (Olaines pagastu, Olaines pilsētu);
 - Mārupes novadu (Babītes pagastu, Mārupes pagastu, Salas pagastu);
 - Ādažu novadu (Ādažu pagastu Carnikavas pagastu);
 - Jūrmalas valstspilsētu;
 - Jelgavas valstspilsētu;
 - Siguldas novada teritoriālā iedalījuma vienības – Siguldas pilsētu, Inčukalna pagastu;
 - Ogres novada teritoriālā iedalījuma vienības – Ogres pilsētu, Ikšķiles pilsētu, Tīnūžu pagastu, Ogresgala pagastu, Ķeguma pilsētu, Lielvārdes pilsētu;
 - Tukuma novada teritoriālā iedalījuma vienības – Tukuma pilsētu, Smārdes pagastu, Slampes pagastu;
 - Jelgavas novada teritoriālā iedalījuma vienības – Cenu pagastu, Ozolnieku pagastu.
- Pašreizējā Rīgas plānošanas reģiona teritorija lielā mērā sakrīt ar Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonu. Tomēr vairākas apdzīvotās vietas atrodas citos plānošanas reģionos – Jelgava atrodas Zemgales plānošanas reģionā, Saulkrastu novads, Ogrē, Ikšķile, Ķegums, Lielvārde atrodas Vidzemes plānošanas reģionā un Tukums – Kurzemes plānošanas reģionā.
- Visām Rīgas tiešās sociālekonomiskās zonas apdzīvotajām teritorijām ir cieša saistība ar Rīgas pilsētu kā vietu, kas nodrošina lielāko daļu darba vietu, plašāko pakalpojumu piedāvājumu un augstas kvalitātes dzīves apstākļus.
- Rīgas tiešā sociālekonomiskās ietekmes zona tajā ietilpstošajiem AC rada salīdzinoši atšķirīgus apstākļus nekā pārējā Latvijas teritorijā, tāpēc nākotnē, iespējams, jāpārskata to statuss no valsts telpiskās attīstības perspektīvas viedokļa.
- KPMG ekspertu un interviju dalībnieku ieskatā Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā AC statusam turpmāk būtu vai nu jānosaka augstāki kritēriji, vai jāvērtē, vai vispār pieļaujama jaunu NC un RC noteikšana šajās apdzīvotajās vietās. Dokumentā "Rīcības plāns Rīgas metropoles areāla attīstībai" uzsvērts, ka ir svarīgi pozicionēt Rīgas metropoles areālu kā vienotu reģionu, kurā dzīvo vairāk nekā 1 miljons iedzīvotāju un kas ir spējīgs veidot vienotus ekonomiskās un sociālās attīstības mērķus, lai piesaistītu starptautiskus uzņēmumus un darba spēku metropoles areālā, tādējādi veicinot metropoles un visas Latvijas ekonomiku. Svarīgi ņemt vērā arī iedzīvotāju paradumus doties no Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonas pilsētām pēc pakalpojumiem Rīgā, kamēr iedzīvotāji no tālākām lauku teritorijām aktīvi izmanto NC Jelgavā, RC Siguldā, Ogrē un Tukumā pieejamos pakalpojumus.
- Tāpēc, ņemot vērā Rīgas plānošanas reģiona īpašos apstākļus, kā augstāka ekonomiskā attīstība un pozitīvākas demogrāfiskās tendences, kas lielā mērā saistītas ar Rīgas ekonomisko ietekmi un darba iespējām, papildu AC šajā reģionā turpmākajās nodaļās netiks izvērtēti. Savukārt citos plānošanas reģionos izvietotajām pilsētām faktors par atrašanos Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā tiks ņemts vērā kvalitatīvajā analīzē, ja

kvantitatīvā analīze būs norādījusi uz nepieciešamību padziļinātām izvērtējumam, lai apstiprinātu pieņēmumu par AC potenciālu.

2.2. Esošo reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru tīkla izvērtējums

Nodaļā 1.4. tika aprakstīts piedāvātais kritēriju un rādītāju saraksts esošo RC un NC tīkla – 9 valstspilsētas un 21 RC – izvērtējuma veikšanai (4.–6. tabulas). Šajā nodaļā ir atspoguļoti kritēriju un rādītāju piemērošanas rezultāti. Tie sastāv no kvantitatīvo datu un kvalitatīvās informācijas analīzes, kurā izstrādātie kritēriji ir piemēroti aktuālajiem datiem par Latvijas pilsētām, pagastiem un atsevišķos gadījumos, kur AC bija jānosaka teritorijām, kurām pašlaik nav RC, arī ciemiem, izvērtējot AC atbilstību noteiktajam statusam (13. attēls).

13. attēls. Kritēriju piemērošanas shēma un loģika

Analīzes pirmajā solī katram esošajam un potenciālajam AC tika aprēķināts attīstības potenciāla indekss, ņemot vērā šādus apsvērumus:

- Aprēķinā tika ietvertas visas Latvijas pilsētas, kā arī atsevišķi pagasti (Ozolnieku un Ugāles pagasti, kas ATR rezultātā atrodas pašvaldībās, kurās neatrodas NC vai RC, kā arī Iecavas un Kokneses pagasti, kuru ciemiem tika piešķirts pilsētas statuss no 2021.gada 1.jūlija)⁵⁰;
- Aprēķins tiek veikts attiecībā uz katru plānošanas reģionu, lai iespēju robežās izvērtētu AC izvietojuma blīvumu reģionālā griezumā atbilstoši plānošanas reģionu robežām no 2021.gada 1.jūlija;
- Dažādiem kritērijiem tiek piešķirti atšķirīgs rādītāju skaits, piemēram, lielāks sociālekonomisko rādītāju skaits, lai palielinātu šo rādītāju ietekmi uz rezultātu;

⁵⁰ Izlase veidota, pamatojoties uz 10.06.2020. Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumu, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315654-administrativo-teritoriju-un-apdzivoto-vietu-likums>

- Attīstības potenciāla indeksu salīdzinājums ļauj identificēt AC, kuru attīstības līmenis un attīstības temps laika posmā no 2009.-2019.g. ir bijis zemāks salīdzinājumā ar pārējām reģiona pilsētām.

Indeksa aprēķinam tika izmantota pieeja no A.Vītolas un Z.Hermansona zinātniskās publikācijas “Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības līmeņa un tempa novērtējums”⁵¹. Tā ietvēra katra kvantitatīvā rādītāja normalizāciju un indeksu veidošanu, izmantojot minimālo-maksimālo rādītāju normalizācijas metodi ar mērķi veikt pilsētu attīstības rādītāju savstarpējo salīdzinājumu, ņemot vērā labākos un sliktākos rādītājus:

$$I_i = \frac{x_i - x_{i_{min}}}{x_{i_{max}} - x_{i_{min}}}, \text{ kur:}$$

I_i – konkrētā rādītāja attīstības līmeņa vai tempa (T) indekss

i - attīstību raksturojošs statistikas rādītājs

x_i – pilsētas attīstību raksturojošā rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība 10 gadu periodā

$x_{i_{min}}$ – rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība 10 gadu periodā, kas ir viszemākā aplūkoto pilsētu grupā

$x_{i_{max}}$ – rādītāja vai tā izmaiņu tempa vidējā vērtība (10 gadu periodā), kas ir visaugstākā aplūkoto pilsētu grupā

Pēc tam tika veikta katra plānošanas reģiona pilsētu attīstības tempa-līmeņa grupu izveidošana. Lai sniegtu kompleksu pilsētas attīstības novērtējumu, attīstības līmeņa indekss un attīstības tempa indekss tiek kombinēts četrās grupās (8. tabula).

8. tabula. Attīstības tempa-līmeņa grupas

Attīstības temps (T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)	Grupa
>0,5	>0,5	1.grupa (augsts attīstības temps un augsts attīstības līmenis)
>0,5	<0,5	2.grupa (augsts attīstības temps un zems attīstības līmenis)

⁵¹ “Latvijas pilsētu sociālekonomiskās attīstības līmeņa un tempa novērtējums”, A.Vītola (Rīgas Tehniskā universitāte), Zintis Hermansons (Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija), 2010, pieejams: <https://ortus.rtu.lv/science/en/publications/9604/fulltext>

Attīstības temps (T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)	Grupa
<0,5	<0,5	3.grupa (zems attīstības temps un zems attīstības līmenis)
<0,5	>0,5	4.grupa (zems attīstības temps un augsts attīstības līmenis)

1.grupā esošo pilsētu nākotnes izredzes jāvērtē visoptimistiskāk. 2.grupas pilsētām ir potenciāls uzlabot savas pozīcijas. 3.grupas pilsētas pašlaik zaudē savas pozīcijas, bet uz 4.grupas pilsētu attīstības iespējām jāskatās ar piesardzību. Šī kvantitatīvā analīze jāuztver kā **sākotnējais novērtējums par analizētās apdzīvotās vietas raksturojošiem rādītājiem** jeb sākotnējās hipotēzes izteikšana par apdzīvotās vietas attīstības potenciālu, jo katru no tiem var ietekmēt dažādi kontekstuālie faktori – resursi, specializācija, loma plānošanas dokumentos u.c. Citiem vārdiem, sakot, konkrētas apdzīvotās vietas nonākšana kādā no grupām var būt saistīta ar objektīviem rādītāju vērtību veicinošiem vai kavējošiem faktoriem (piemēram, tuvums vai attālums no Rīgas pilsētas), tāpēc ar kvalitatīvās analīzes palīdzību ir jāapstiprina vai jānoraida kvantitatīvajā analīzē izdarītais secinājums:

- Ja pašreizējais AC ir novērtēts 1.grupā vai 2.grupā, tiek pieņemts, ka tā attīstības potenciāls ir pietiekams un tam papildu analīze nav nepieciešama;
- Ja apdzīvota vieta, kas pašlaik nav AC, ir novērtēta 3.grupā vai 4.grupā, tiek pieņemts, ka tās attīstības potenciāls nav pietiekams un tam papildu analīze nav nepieciešama;
- Ja pašreizējais AC ir novērtēts 3. vai 4.grupā, tiek pieņemts, ka tā attīstības potenciālu kavē kāds no kvalitatīvajiem atbilstības rādītājiem, tāpēc nepieciešams veikt papildu analīzi. Ja kvalitatīvajos rādītājos neatbilstību nav, tad tiek pieņemts, ka tā potenciāls ir pietiekams;
- Ja apdzīvotā vieta, kas pašlaik nav AC, ir novērtēta 1.grupā vai 2.grupā, tiek pieņemts, ka tā attīstības potenciālu veicina kādi no kvalitatīvajiem atbilstības rādītājiem, tāpēc nepieciešams veikt papildu analīzi. Ja kvalitatīvajos rādītājos neatbilstību nav, tad tiek pieņemts, ka tā potenciāls ir pietiekams.

Analīzes otrajā solī pilsētu kvantitatīvā analīze tika papildināta ar kvalitatīvo rādītāju raksturojumu (piemēram, iedzīvotāju skaita prognozes, kultūras un sporta infrastruktūras pieejamība, sabiedrības iniciatīvu atbalsts, izglītības pakalpojumu pieejamība u.c.). Katram rādītājam tika izvirzīti izpildes nosacījumi un noteikta vērtējuma skala no trīs līmeņiem: 1) "Atbilst"; 2) "Daļēji atbilst" un 3) "Neatbilst" (rādītāju saraksts un vērtējuma skalas skaidrojums pieejams Pielikumā 1). Tālāk tika veikta publisko datu analīze, prognožu izstrāde un informācijas apkopošana, lai novērtētu rādītāju vērtības. Tās tālāk tika kvalitatīvi summētas katra kritērija ietvaros, nosakot, piemēram, vai pilsētas attīstība atbilst kritērijam nr.1 "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji." Visu kritēriju vērtējumi tika ņemti vērā, lai izdarītu noslēdzošos secinājumus par to, vai AC pastāv

iespēja zaudēt savu statusu, un, vai pilsētām bez AC statusa ir potenciāls šo statusu iegūt.

Turpmākajās apakšnodaļās ir atspoguļoti katra plānošanas reģiona pilsētu kvantitatīvās analīzes rezultāti, sadalot analizētās pilsētas attīstības tempa-līmeņa grupās, kā arī secinājumi par to, kuras no pilsētām būtu padziļināti jāanalizē, aplūkojot arī kvalitatīvos rādītājus. Kvalitatīvās analīzes izvērstis apkopojums ir iekļauts Pielikumā 1, bet gala secinājumi par katru no pilsētām – nodaļā 2.3.

2.2.1. Vidzemes plānošanas reģions

9. tabula. Esošo un potenciālo reģionālas nozīmes attīstības centru attīstības potenciāla kvantitatīvais novērtējums – Vidzemes plānošanas reģions

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
1	Valmiera (NC)	0.49	0.57	4.	Jā
2	Ogre (RC)	0.44	0.62	4.	Jā
3	Cēsis (RC)	0.50	0.49	2.	Nē
4	Gulbene (RC)	0.47	0.51	4.	Jā
5	Madona (RC)	0.49	0.54	4.	Jā
6	Alūksne (RC)	0.45	0.48	3.	Jā
7	Smiltene (RC)	0.50	0.59	1.	Nē
8	Valka (RC)	0.47	0.47	3.	Jā
9	Limbaži (RC)	0.44	0.53	4.	Jā
10	Rūjiena	0.55	0.50	1.	Jā
11	Lubāna	0.44	0.47	3.	Nē

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
12	Cesvaine	0.48	0.45	3.	Nē
13	Mazsalaca	0.55	0.44	2.	Jā
14	Seda	0.40	0.26	3.	Nē
15	Līgatne	0.45	0.46	3.	Nē
16	Strenči	0.60	0.43	2.	Jā
17	Saulkrasti	0.47	0.57	4.	Nē
18	Ikšķile	0.62	0.72	1.	Jā
19	Lielvārde	0.47	0.58	4.	Nē
20	Salacgrīva	0.47	0.56	4.	Nē
21	Ķegums	0.41	0.50	4.	Nē
22	Aloja	0.43	0.45	3.	Nē
23	Ainaži	0.42	0.39	3.	Nē
24	Staicele	0.47	0.39	3.	Nē
25	Varakļāni	0.55	0.41	2.	Jā
26	Ape	0.38	0.45	3.	Nē

2.2.2. Kurzemes plānošanas reģions

10. tabula. Esošo un potenciālo reģionālas nozīmes attīstības centru attīstības potenciāla kvantitatīvais novērtējums – Kurzemes plānošanas reģions

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
1	Liepāja (NC)	0.56	0.46	2.	Nē
2	Ventspils (NC)	0.51	0.50	2.	Nē
3	Tukums (RC)	0.37	0.58	4.	Jā
4	Kuldīga (RC)	0.45	0.44	3.	Jā
5	Saldus (RC)	0.48	0.53	4.	Jā
6	Talsi (RC)	0.48	0.50	3.	Jā
7	Aizpute	0.41	0.48	3.	Nē
8	Brocēni	0.50	0.56	1.	Jā
9	Skrunda	0.27	0.30	3.	Nē
10	Priekule	0.23	0.29	3.	Nē
11	Stende	0.49	0.50	4.	Nē
12	Sabīle	0.56	0.56	1.	Jā
13	Valdemārpils	0.45	0.37	3.	Nē
14	Piltene	0.48	0.55	4.	Nē

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
15	Pāvilosta	0.49	0.56	4.	Nē
16	Grobiņa	0.56	0.75	1.	Jā
17	Ugāles pagasts	0.49	0.50	4.	Nē
18	Durbe	0.33	0.43	3.	Nē
19	Kandava	0.33	0.38	3.	Nē

2.2.3. Latgales plānošanas reģions
11. tabula. Esošo un potenciālo attīstības centru attīstības potenciāla kvantitatīvais novērtējums – Latgales plānošanas reģions

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
1	Daugavpils (NC)	0.42	0.50	3.	Jā
2	Rēzekne (NC)	0.47	0.65	4.	Jā
3	Ludza (RC)	0.39	0.43	3.	Jā
4	Krāslava (RC)	0.32	0.43	3.	Jā
5	Līvāni (RC)	0.67	0.57	1.	Nē
6	Preiļi (RC)	0.43	0.69	4.	Jā
7	Balvi (RC)	0.52	0.65	1.	Nē

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
8	Dagda	0.40	0.49	3.	Nē
9	Zilupe	0.39	0.41	3.	Nē
10	Ilūkste	0.57	0.61	1.	Jā
11	Viļāni	0.47	0.40	3.	Nē
12	Viļaka	0.56	0.53	1.	Jā
13	Kārsava	0.61	0.45	2.	Jā
14	Subate	0.68	0.33	2.	Jā

2.2.4. Zemgales plānošanas reģions

12. tabula. Esošo un potenciālo attīstības centru attīstības potenciāla kvantitatīvais novērtējums – Zemgales plānošanas reģions

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
1	Jelgava (NC)	0.50	0.44	3.	Jā
2	Jēkabpils (NC)	0.58	0.54	1.	Nē
3	Bauska (RC)	0.59	0.45	2.	Nē
4	Dobele (RC)	0.55	0.53	1.	Nē
5	Aizkraukle (RC)	0.53	0.53	1.	Nē

Nr.	Apdzīvotā vieta	Attīstības temps		Grupa	Kvalitatīvā analīze
		(T koeficients 2009-2019)	Attīstības līmenis (2019)		
6	Ozolnieku pagasts	0.50	0.62	4.	Nē
7	Iecava	0.66	0.53	1.	Jā
8	Pļaviņas	0.35	0.42	3.	Nē
9	Koknese	0.65	0.59	1.	Jā
10	Auce	0.41	0.38	3.	Nē
11	Jaunjelgava	0.37	0.48	3.	Nē
12	Viesīte	0.57	0.41	2.	Jā
13	Aknīste	0.72	0.53	1.	Jā

2.3. Kritēriju piemērošana, lai sagatavotu priekšlikumus attīstības centru tīkla pārskatīšanai

Atbilstoši iepriekšējā nodaļā iegūtajiem rezultātiem, tika veikta detalizēta kvalitatīvā analīze noteiktajam pilsētu lokam. Tas ļāva izdarīt secinājumus par šo pilsētu atbilstību AC statusam un sagatavot priekšlikumus AC tīkla pārskatīšanai, t.sk. raksturojot faktorus, kas jāņem vērā tālākā AC tīklu veidošanā (13. tabula).

13. tabula. Detalizētās kvalitatīvās analīzes secinājumi par pilsētu atbilstību AC statusam (detalizēts katras pilsētas izvērtējums iekļauts Pielikumā 1)

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
Vidzemes plānošanas reģions		
1	Valmiera (NC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Valmieras pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, lai tai būtu pietiekams potenciāls NC statusam.</p> <p>Vērtējums "Daļēji atbilst" saņemts Kritērijā "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo turpmāko 30 gadu laikā pilsētā paredzams neliels iedzīvotāju skaita sarukums, kā arī tāpēc, ka migrācijas saldo pēdējo 5 gadu laikā ir bijis negatīvs, taču ir ar tendenci uzlaboties.</p>
2	Ogre (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Ogres pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, lai tai būtu pietiekams potenciāls RC statusam. Ņemot vērā to, ka Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā Ogre ir noteikta par valstspilsētu, tālāk sniegts īss Valmieras un Ogres salīdzinājums, kas pašlaik nepamato NC statusa piešķiršanu Ogrē.</p> <ul style="list-style-type: none"> — Salīdzinājumā ar VPR vienīgo NC Valmieru, Ogres demogrāfiskā prognoze ir negatīvāka, migrācijas saldo pēdējos 5 gados ir bijis negatīvāks, bet iedzīvotāju īpatsvars līdz un pēc darbības vecuma ir bijis aptuveni līdzvērtīgs. Pievienotā vērtība abās pilsētās ir aptuveni vienāda, taču Valmiera ir daudz nozīmīgāks darbavietu nodrošinātājs apkārtējam reģionam (darbavietu/ darbaspējīgo iedzīvotāju attiecība 2020. gadā 103%, Ogrē – 54%). Valmierā koncentrēti lieli uzņēmumi, kas rada aptuveni 23% no VPR 100 lielāko uzņēmumu apgrozījuma, bet Ogrē – tikai 5%. — Abas pilsētas atrodas labvēlīgā atrašanās vietā gan no transporta savienojumu un infrastruktūras kvalitātes, gan no dabas un kultūras bagātību viedokļa. — Atšķirībā no Valmieras, Ogrē nav augstākās izglītības un pētniecības institūciju, nav 4. līmeņa slimnīcas, kā arī profesionālās kultūras iestādes un nacionāla līmeņa sporta bāzes. Līdz ar to secināms, ka Ogre pašlaik vairāk atbilst RC, nevis NC statusam.
3	Madona (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Madonas pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.</p>
4	Limbaži (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Limbažu pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.</p>

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
5	Gulbene (RC)	Kvalitatīvajā vērtējumā Gulbenes pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.
6	Alūksne (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Alūksnes pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, kas var mazināt pilsētas iespējas saglabāt RC statusu.</p> <p>Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Alūksnes pilsētā pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto ir par 26% zemāka nekā vidēji VPR, tā tikai daļēji nodrošina darba vietas apkārtējās teritorijas iedzīvotājiem (attiecība starp darbavietu skaitu un darbspējīgo iedzīvotāju skaitu – 70%), kā arī pilsētā neatrodas neviens no VPR TOP 100 lielākajiem uzņēmumiem.
7	Valka (RC)	Kvalitatīvajā vērtējumā Valkas pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.
8	Cēsis (RC)	Kvalitatīvajā vērtējumā Cēsu pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.
9	Ikšķile	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Ikšķiles pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — "Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība", jo Ikšķiles pilsēta atrodas tiešā cīta RC tuvumā (Ogre, 8,64 km) un iekļaujas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā. Ikšķiles pilsētā atrodas salīdzinoši neliels daudzums ar kultūrvēsturiskā mantojuma objektiem – tie ir atsevišķi dabas un arhitektūras pieminekļi. — "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Ikšķilē nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, nav pieejami dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi, kā arī kultūras un sporta infrastruktūra ir galvenokārt ar vietēju nozīmi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti netālaļā Ogres pilsētā (8,64 km attālums).

Nr. Izvērtētā pilsēta Secinājums

Kvalitatīvajā vērtējumā Rūjienas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo Rūjienas iedzīvotāju skaita prognoze paredz lielāku iedzīvotāju skaita sarukumu nekā vidēji VPR, kā arī iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam pēdējo piecu gadu laikā ir bijis bez izmaiņām, iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis, kā rezultātā paaudžu atjaunošanās potenciāls ir daudz zemāks nekā vidēji reģionā;
- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Rūjienas pilsētā nav būtisks nodarbināto piesaistes centrs no apkārtnējam teritorijām (attiecība starp darbavietu skaitu un darbības iedzīvotāju skaitu – 49%), kā arī pilsētā nedarbojas neviens no VPR Top 100 lielākajiem uzņēmumiem pēc apgrozījuma;
- "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Rūjienā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, nav informācijas par atbalstu uzņēmējdarbībai un e-indeksu, kā arī nav pieejami dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti Valmieras pilsētā (43 km attālums).

10 Rūjiena

Kvalitatīvajā vērtējumā Mazsalacas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Mazsalacas pilsētā pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto ir zemāka nekā vidēji VPR, kā arī pilsētā neatrodas neviens no VPR TOP 100 lielākajiem uzņēmumiem;
- "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Rūjienā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, e-indeksis iepriekš vērtēts 2019.g., iegūstot 38 punktus, kā arī nav pieejama reģionālas nozīmes sporta infrastruktūra. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti Valmieras pilsētā (43 km attālums).

11 Mazsalaca

Kvalitatīvajā vērtējumā Strenču pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Strenčos nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, uzņēmējdarbības atbalstam tiek nodrošināts informatīvais atbalsts, pašvaldību e-indeksā saņemts

12 Strenči

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
-----	-------------------	------------

salīdzinoši zems vērtējums, nav daudzfunkcionālas kultūras un sporta infrastruktūras, kā arī nav pieejami dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti netālajā Valmieras pilsētā (19,4 km attālumā).

Kvalitatīvajā vērtējumā Varakļānu pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

— "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo Varakļānu iedzīvotāju skaita prognoze paredz lielāku iedzīvotāju skaita sarukumu nekā vidēji VPR, kā arī iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam pēdējo piecu gadu laikā ir bijis bez izmaiņām, iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir samazinājies, tomēr paaudžu atjaunošanās potenciāls ir daudz zemāks nekā vidēji reģionā (59% pret 71%);

— "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto ir zemāka nekā vidēji VPR, tā tikai daļēji nodrošina darba vietas apkārtējās teritorijas iedzīvotājiem (attiecība starp darbavietu skaitu un darbaspējīgo iedzīvotāju skaitu – 60%), kā arī pilsētā atrodas viens no VPR TOP 100 lielākajiem uzņēmumiem, kas rada 0,1-1% no 100 lielāko uzņēmumu apgrozījuma.

12 Varakļāni

Kurzemes plānošanas reģions

Kvalitatīvajā vērtējumā Saldus pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.

1 Saldus (RC)

Kvalitatīvajā vērtējumā Tukuma pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.

2 Tukums (RC)

Kvalitatīvajā vērtējumā Kuldīgas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, kas var mazināt pilsētas iespējas saglabāt RC statusu.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

— "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo Kuldīgas iedzīvotāju skaita prognoze paredz lielāku iedzīvotāju skaita sarukumu nekā vidēji KPR, kā arī iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam pēdējo piecu gadu laikā ir samazinājies, iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis, kā rezultātā paaudžu atjaunošanās potenciāls ir zemāks nekā vidēji reģionā.

3 Kuldīga (RC)

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
4	Talsi (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Talsu pilsēta ir ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.</p>
5	Grobiņa	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Grobiņas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — “Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus”, jo Grobiņā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, uzņēmējdarbības atbalstam tiek nodrošināts vienīgi informatīvais atbalsts, kā arī nav pieejama atbilstoša kultūras infrastruktūra un dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti netālaļājā Liepājas pilsētā (11,4 km attālums).
6	Sabīle	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Sabīles pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji”, jo Sabīles iedzīvotāju skaita prognoze paredz lielāku iedzīvotāju skaita sarukumu nekā vidēji KPR, kā arī iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam pēdējo piecu gadu laikā ir bijis bez izmaiņām, iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis, kā rezultātā paaudžu atjaunošanās potenciāls ir daudz zemāks nekā vidēji reģionā; — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji”, jo Sabīles pilsētā nav būtisks nodarbināto piesaistes centrs no apkārtējām teritorijām (attiecība starp darbavietu skaitu un darbības iedzīvotāju skaitu – 30%), kā arī pilsētā nedarbojas neviens no KPR TOP 100 lielākajiem uzņēmumiem pēc apgrozījuma; — “Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība”, jo Sabīles pilsēta atrodas tuvāk nekā 30 km attālumā no cita RC Talsi, kā arī ceļu tehniskais stāvoklis pārsvarā ir apmierinošs vai slikts stāvoklī; — “Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus”, jo Sabīlē nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, uzņēmējdarbības atbalsta pasākumi, reģionāla līmeņa sporta infrastruktūra, kā arī nav pieejami dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti Talsu pilsētā (23,8 km attālums).

Nr. Izvērtētā pilsēta Secinājums

Kvalitatīvajā vērtējumā Brocēnu pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība", jo Brocēnu pilsēta atrodas tuvāk nekā 30 km attālumā no cita RC Saldus, kā arī tajā ir neliels valsts kultūras pieminekļu un nozīmīgu dabas objektu skaits;
- "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Brocēnos nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, uzņēmējdarbības atbalstam tiek nodrošināts galvenokārt informatīvs atbalsts, kā arī nav pieejami dienas stacionāra veselības aprūpes pakalpojumi. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti Saldus pilsētā (7,06 km attālums).

7 Brocēni

Latgales plānošanas reģions

Kvalitatīvajā vērtējumā Daugavpils pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, lai tai būtu pietiekams potenciāls NC statusam.

Vērtējums "Daļēji atbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo turpmāko 30 gadu laikā pilsētā paredzams iedzīvotāju skaita sarukums, kā arī tāpēc, ka migrācijas saldo pēdējo 5 gadu laikā ir bijis negatīvs, taču ar tendenci uzlaboties.
- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Daugavpilī pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto ir zemāka nekā vidēji LPR, kā arī tāpēc, ka darbavietu attiecība pret darbaspējas vecuma iedzīvotājiem ir vidēji augsta (72%).
- "Atrašanās vieta, sasniedzamība", jo Daugavpils apkārtnes ceļu stāvoklis ir nevienmērīgs – gan labā, gan sliktā stāvoklī.
- "Saliedēta sabiedrība", jo komunikācijā ar iedzīvotājiem netika identificēti iedzīvotāju proaktivitāti rosinoši pasākumi un galvenokārt tiek organizēta tikai informācijas nodrošināšana.

1 Daugavpils (NC)

Kvalitatīvajā vērtējumā Rēzeknes pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, lai tai būtu pietiekams potenciāls NC statusam.

2 Rēzekne (NC)

Vērtējums "Daļēji atbilst" saņemts šādos kritērijos:

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
		<ul style="list-style-type: none"> — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji”, jo turpmāko 30 gadu laikā pilsētā paredzams iedzīvotāju skaita sarukums, kā arī tāpēc, ka migrācijas saldo pēdējo 5 gadu laikā ir bijis negatīvs, taču ar tendenci uzlaboties; — “Pozitīvs tēls/ skatījums”, jo pilsētas vīzija uzsvēr ekonomisko attīstību kā centrālo motīvu, lai gan sociālekonomiskie rādītāji nav labvēlīgi šādai pieejai un lielāks uzsvars būtu jāliek uz cilvēkkapitāla attīstību.
3	Preiļi (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Preiļu pilsēta ir ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtētajos kritērijos, tāpēc tai ir pietiekams potenciāls RC statusam.</p>
4	Ludza (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Ludzas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, kas var mazināt pilsētas iespējas saglabāt RC statusu.</p> <p>Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji”, jo Ludzas iedzīvotāju skaita prognoze paredz lielāku iedzīvotāju skaita sarukumu nekā vidēji LPR. Pēdējos gados iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā līdz darbības vecumam ir bijis bez izmaiņām (13%), bet iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis no 21% uz 23%. Šo vecuma grupu savstarpējā attiecība ir 58%, kas ir zemāk nekā LPR (60%).
5	Krāslava (RC)	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Krāslavas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, kas var mazināt pilsētas iespējas saglabāt RC statusu.</p> <p>Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji”, iedzīvotāju skaita prognoze līdz 2050. gadam norāda uz iespējamu iedzīvotāju skaita sarukumu par aptuveni -73%, kas ir kritiski vairāk nekā LPR. Šādu prognozi veido tendences, ka pēdējo 5 gadu laikā migrācijas saldo ir bijis negatīvs (-471), kā arī pēdējos gados iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā līdz darbības vecumam samazinājies no 13% uz 12%, bet iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis no 22% uz 26%. Šo vecuma grupu savstarpējā attiecība ir 48%, kura ir zemāka par LPR vidējo – 60%.
6	Ilūkste	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Ilūkstes pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji”, jo iedzīvotāju skaita prognoze līdz 2050.gadam norāda uz iespējamu iedzīvotāju skaita sarukumu par aptuveni 32%, kas ir vairāk nekā LPR. Pēdējos gados

Nr. Izvērtētā pilsēta Secinājums

iedzīvotāju īpatsvars vecuma grupā līdz darbības vecumam ir bijis bez izmaiņām (13%), bet iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma ir pieaudzis no 24% uz 26%. Šo vecuma grupu savstarpējā attiecība ir 52%, kas ir zemāk nekā LPR reģiona 60%.

- “Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus”, jo Ilūkstē nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi un uzņēmējdarbības atbalstam tiek nodrošināts galvenokārt informatīvs atbalsts. Šie pakalpojumi lielā mērā tiek nodrošināti Daugavpils pilsētā (24,9 km attālums).
- “Saliedēta sabiedrība”, jo ar pilsētu saistītos dokumentos (attīstības plānošanas dokumentos, publiskajos gada pārskatos) nav identificējami skaidri mehānismi sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām, ir vienīgi pieejama informācija par biedrībām un nodibinājumiem, kas darbojas tuvākajā teritorijā.

Kvalitatīvajā vērtējumā Subates pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:

- “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji”, jo 2020.g. darbavietu attiecība pret darbības vecuma iedzīvotājiem – 25%. Subates pilsētā atrodas tikai 1 no Top 100 LPR lielākajiem uzņēmumiem, kura apgrozījums ir zem 1% no to uzņēmumu apgrozījuma kopuma.
- “Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus”, jo Subates pilsētā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi. Subates pilsētas uzņēmējdarbības atbalsts ir tikai informatīvā līmenī. 2021. gada veiktajā e-pakalpojumu izpētē, Subate vai tās reģions nav saņēmis novērtējumu. Pēc izpētes ir secināts, ka Subates pilsētā nav atbilstoša kultūras vai sporta infrastruktūra. Subates pilsētā atrodas tikai primārās veselības aprūpes pakalpojumi.
- “Saliedēta sabiedrība”, jo ar pilsētu saistītos dokumentos (attīstības plānošanas dokumentos, publiskajos gada pārskatos) nav identificējami skaidri mehānismi sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām, ir tikai pieejama informācija par biedrībām un nodibinājumiem, kas darbojas tuvākajā teritorijā.

7 Subate

Kvalitatīvajā vērtējumā Viļakas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu “Atbilst” un “Daļēji atbilst” visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums “Neatbilst” saņemts šādos kritērijos:

8 Viļaka

- “Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji”, jo Viļakas pilsētā pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto 2017.g. bija par 34,4% mazāk nekā

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
-----	-------------------	------------

LPR vidēji. Viļakas pilsētā neatrodas neviens no Top 100 lielākajiem uzņēmumiem pēc apgrozījuma LPR teritorijā.

Kvalitatīvajā vērtējumā Kārsavas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Kārsavas pilsētā pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto 2017.g. bija par 27,44% mazāka nekā LPR vidēji. Kārsavas pilsētā darbavietu attiecība pret darbspējas iedzīvotājiem ir tikai 45%, kā arī neatrodas neviens no Top 100 lielākajiem uzņēmumiem pēc apgrozījuma LPR teritorijā.
- "Saliedēta sabiedrība", jo ar pilsētu saistītos dokumentos (attīstības plānošanas dokumentos, publiskajos gada pārskatos) nav identificējami skaidri mehānismi sadarbībai ar nevalstiskajām organizācijām, ir tikai pieejama informācija par biedrībām un nodibinājumiem, kas darbojas tuvākajā teritorijā.

9 Kārsava

Zemgales plānošanas reģions

Kvalitatīvajā vērtējumā Jelgavas pilsēta ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, lai tai būtu pietiekams potenciāls NC statusam.

Vērtējums "Daļēji atbilst" saņemts šādos kritērijos:

- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji", jo turpmāko 30 gadu laikā pilsētā paredzams iedzīvotāju skaita sarukums, kā arī tāpēc, ka migrācijas saldo pēdējo 5 gadu laikā ir bijis negatīvs, taču ar tendenci uzlaboties.
- "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Jelgavā pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto ir zemāka nekā vidēji ZPR, kā arī tāpēc, ka darbavietu attiecība pret darbspējas vecuma iedzīvotājiem ir vidēji augsta (70%).
- "Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība", jo Jelgavas pilsēta iekļaujas Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā.

1 Jelgava (NC)

Kvalitatīvajā vērtējumā Kokneses pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.

Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:

2 Koknese

- "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Kokneses pilsētā nav pieejami profesionālās,

Nr.	Izvērtētā pilsēta	Secinājums
		augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, ir pieejami tikai primārās veselības aprūpes pakalpojumi un nav atbilstoša kultūras infrastruktūra.
3	Aknīste	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Aknīstes pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Aknīstes pilsētas pievienotā vērtībā uz 1 nodarbināto pēc 2017. gada datiem ir par 17,66% mazāka nekā vidēji ZPR. Aknīstes pilsētā neatrodas neviens no Top 100 lielākajiem uzņēmumiem ZPR. — "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus", jo Aknīstes pilsētā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo izglītības pakalpojumi, 2021. gada e-pakalpojumu izvērtējumā Aknīstes novads ieguva 34 punktus, kā arī Aknīstes pilsētā nav atbilstoša sporta infrastruktūra.
4	Iecava	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Iecavas pilsēta kopējā rezultātā ir ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, vienlaikus dažos rādītājos saņemts arī "Neatbilst", tāpēc tās potenciāls RC statusam izvērtējams kontekstā ar kopējo attīstības centru tīklu.</p>
5	Viesīte	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Viesītes pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam.</p> <p>Vērtējums "Neatbilst" saņemts šādos kritērijos:</p> <ul style="list-style-type: none"> — "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji", jo Viesītes pilsētas pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto 2017.g. bija par 31,40% mazāk nekā ZPR. 2020.g. darbavietu attiecība pret darbspējas vecuma iedzīvotājiem - 44%.

2.3.1. Faktori, kas jāņem vērā tālākā attīstības centru tīkla veidošanā

Veiktā kvantitatīvā un kvalitatīvā analīze, kā arī intervijas ar valstspilsētu pašvaldību un novadu pašvaldību (t.sk. pilsētu un pagastu) pārstāvjiem ļāvušas definēt vairākus būtiskus faktoros, kas būtu jāņem vērā, tālākajā attīstības centru tīkla veidošanā:

- Šajā metodikā ietvertie kvantitatīvie un kvalitatīvie rādītāji izvēlēti pēc principa, kas ļauj veikt AC potenciāla izvērtējumu līguma izpildes laika periodā (2021. gada novembris-decembris), apzinoties, ka analīzes objektivitāti ar laiku būtu iespējams uzlabot, izvēloties kritērijus labāk aprakstošus datus, izmantojot jaunus avotus utt. Ņemot vērā to, ka pašvaldības vēlas lielāku skaidrību par AC statusa kritērijiem, izstrādātos kritērijus ieteicams saglabāt kā attīstības potenciāla novērtēšanas

pamatu. Savukārt konkrētu lēmumu pieņemšanas gadījumā ir jāizvērtē un jāizvēlas konkrētajā brīdī vispiemērotākais kvantitatīvo un kvalitatīvo rādītāju kopums.

- Apzinoties nopietnos demogrāfiskās situācijas izaicinājumus, kas īpaši smagi skar Latvijas teritorijas vairāk nekā divu stundu brauciena attālumā no Rīgas, attīstības centru tīkla veidošana būtu jāsaista ar pārdomātiem investīciju lēmumiem. Skaidru kritēriju noteikšana var palīdzēt labāk plānot gan ES fondu, gan valsts budžeta, gan pašvaldību investīcijas, lai investētu līdzekļus tajās jomās, kas AC un potenciālajos AC šajā izvērtējumā identificētas kā “Daļēji atbilstošas” un “Atbilstošas”.
- Ņemot vērā faktu, ka pēc ATR ir izveidotas 7 pašvaldības, kurās nav RC vai NC, kā arī to, ka šajā izvērtējumā nav viennozīmīgi secināta šādu centru noteikšanas pamatotība, turpmākajos gados ir jānodrošina atbalsta pieejamība arī pašvaldībām bez RC vai NC, lai pašvaldības spētu nodrošināt savas funkcijas, kā arī konkrētās teritorijas nezaudētu attīstības priekšrocības salīdzinājumā ar pārējām pašvaldībām, tādējādi vēl vairāk veicinot pastāvošo nevienlīdzību.

2.4. Izvērtējums par Saulkrastu novada attīstības potenciālu, kā arī potenciāliem reģionālas nozīmes attīstības centriem Ventspils, Rēzeknes, Augšdaugavas, Saulkrastu, Varakļānu, Dienvidkurzemes un Jelgavas novados

Atbilstoši tehniskajai specifikācijai un darba uzdevumiem, un, pielietojot izstrādātos kritērijus, tika sagatavots izvērtējums par Saulkrastu novada attīstības potenciālu. Kvantitatīvais vērtējums tika veikts, izvērtējot Saulkrastu pilsētas kā novada centra potenciālu, bet kvalitatīvais vērtējums – izvērtējot gan pilsētu, gan novadu kopumā.

Kvantitatīvā vērtējuma rezultāti (par laika periodu no 2009. līdz 2019.g.) (skatīt pielikumus nr. 1 un nr. 2):

1) Pozitīvās attīstības tendences salīdzinājumā ar citām VPR pilsētām:

- Nodarbināto neto darba samaksas pieauguma temps un līmenis 2019.g. bija augstāks nekā VPR;
- Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu uz 1 iedzīvotāju pieauguma temps un līmenis 2019.g. bija augstāks nekā VPR;
- Vēlētāju aktivitātes pieauguma temps un līmenis 2019.g. bija augstāks nekā VPR.

2) **Daļēji pozitīvās attīstības tendences salīdzinājumā ar citām VPR pilsētām:**

- Iedzīvotāju skaita pieauguma temps bija straujāks nekā VPR, bet iedzīvotāju skaits bija salīdzinoši mazāks;
- Nodarbināto attiecības privātajā/ publiskajā sektorā pieauguma temps ir bijis zemāks nekā VPR, bet attiecība 2019.g. – augstāka;
- Automašīnu skaita uz 1000 iedzīvotājiem pieauguma temps ir bijis lēnāks nekā VPR, bet līmenis 2019.g. – augstāks;
- Ceļu satiksmes negadījumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem samazinājuma temps ir bijis straujāks nekā VPR, bet līmenis 2019.g. – augstāks.

3) **Negatīvās attīstības tendences salīdzinājumā ar citām VPR pilsētām:**

- Uzņēmumu dibināšanas/ likvidēšanas attiecības temps un līmenis ir zemāks nekā VPR;
- Darbinieku skaita attiecība pret iedzīvotāju skaitu vecuma grupā 15-64 gadi ir pieaugusi lēnāk nekā VPR, kā arī sasniegusi salīdzinoši zemāku vērtību.

Kopējais kvantitatīvās analīzes rezultāts liecināja par to, ka Saulkrastu pilsētas attīstības tempa koeficients laika posmā no 2009. līdz 2019.g. bija 0,47, bet attīstības līmenis 2019.g. – 0,57. Atbilstoši metodikai tas ļāva ierindot Saulkrastu pilsētu 4. grupā, ko raksturo salīdzinoši augsts attīstības līmenis, bet salīdzinoši zems attīstības temps.

Kvalitatīvā vērtējuma rezultāti (izmantojot iespējami aktuālāko informāciju, kas pieejama 2021.g. novembrī-decembrī) (skatīt Pielikumu 1):

- 1) K1: Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji: **Atbilst**, jo iedzīvotāju skaita prognoze līdz 2050.g. norāda uz iespējamu iedzīvotāju skaita pieaugumu par 22%, migrācijas saldo ir pozitīvs un iedzīvotāju īpatsvars līdz darbspējas vecumam nedaudz pieaug. Vienlaikus vecuma grupu līdz un pēc darbspējas vecumā attiecība ir salīdzinoši zema – 55%.
- 2) K2: Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji: **Daļēji atbilst**, jo pievienotā vērtība uz 1 nodarbināto ir nedaudz augstāka nekā VPR vidēji, darbavietu attiecība pret darbspējas vecuma iedzīvotājiem ir nedaudz augstāka par 50%, kā arī novadā atrodas 4 uzņēmumi, kas rada 4% no VPR 100 lielāko uzņēmumu apgrozījuma.
- 3) K3: Izdevīga atrašanās vieta un sasniedzamība: **Daļēji atbilst**, jo, lai gan Saulkrastu novads ir sasniedzams gan ar auto, gan ar dzelzceļa transportu, tas atrodas samērā tuvu citiem RC (Limbaži, Sigulda), kā arī, atbilstoši iepriekš izdarītajiem secinājumiem, ietilpst Rīgas tiešās sociālekonomiskās ietekmes zonā. Saulkrastu novadā ir salīdzinoši neliels daudzums ar dabas un kultūrvēsturiskajiem pieminekļiem, kā arī tā ceļu tehniskais stāvoklis ir gan labā, gan sliktā stāvoklī.

- 4) K4: Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts, pašvaldības un ikdienas pakalpojumus: **Daļēji atbilst**, jo Saulkrastu novadā nav pieejami profesionālās, augstākās vai pieaugušo profesionālās pilnveides izglītības pakalpojumi, kā arī ir salīdzinoši nelieli atbalsta mehānismi uzņēmējdarbībai. Vienlaikus novadam ir vidēji augsts e-indeks, kā arī daļēji tiek nodrošināti RC nepieciešamie veselības, kultūras un sporta pakalpojumi.
- 5) K5: Saliedēta sabiedrība: **Daļēji atbilst**, jo novadā tiek rīkots NVO projektu konkurss, kā arī tiek organizētas tikšanās ar pašvaldības deputātiem. Tomēr NVO un/ vai iedzīvotāju pašiniciatīvas atbalsta pasākumu daudzveidība varētu būt lielāka.
- 6) K6: Pozitīvs tēls/ skatījums: **Daļēji atbilst**, jo novada ilgtspējīgas attīstības stratēģijas vīzija un stratēģiskie mērķi iekļauj ar dzīves vides kvalitāti saistītus aspektus, taču varētu vairāk uzsvērt cilvēkkapitāla attīstības lomu.

Izvērtējuma rezultātā secināms, ka Saulkrastu novada attīstības potenciālam ir tendence uzlaboties, taču tas vēl nav sasniedzis tādu pašu lomu darbavietu nodrošinājuma un pakalpojumu pieejamības aspektos, kā tas ir citās VPR pašvaldībās. Gan kvantitatīvā, gan kvalitatīvā analīze norāda uz to, ka Saulkrastu novada attīstību ļoti ietekmē atrašanās Rīgas sociālekonomiskās ietekmes zonā – demogrāfiskā situācija ir pozitīva, bet darbavietu nodrošinājums liecina par izejošu darbaspēka ikdienas migrāciju. Nav izslēdzams, ka nākotnē Saulkrastu novada attīstības potenciāls var pārsniegt citu VPR pašvaldību lomu, taču tas būtu jāpierāda ar atkārtotu izvērtējumu atbilstoši šajā ziņojumā aprakstītajai metodikai un aktuālākām rādītāju vērtībām. Tāpat svarīgi ņemt vērā kopējo redzējumu par AC tīkla attīstību, ņemot vērā Saulkrastu tuvumu tādiem RC, kā Limbaži un Sigulda.

Izvērtējuma noslēgumā tiek piedāvāts apkopojums par potenciālo RC centru noteikšanu pašvaldībās, kurās to pašlaik nav pēc izmaiņām administratīvi teritoriālajā iedalījumā.

14. tabula. Potenciālo reģionālas nozīmes attīstības centru izvērtējums

Pašvaldība un potenciālie attīstības centri	Kvantitatīvais vērtējums	Kvalitatīvais vērtējums (ja attiecināms)
Ventspils novads	AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Ugāles pagasts nonāca 4. grupā, kas attīstās ar zemu tempu, bet ir sasniedzis augstu attīstības līmeni. Rādītāji, kas bija zemāki nekā pārējās pilsētās, bija "Uzņēmumu dibināšanas/ likvidēšanas attiecība", "Ceļu satiksmes negadījumi uz 1000 iedz." un "Vēlēšanu aktivitāte". Līdz ar to, tālāka analīze netika veikta.	n/a
Ventspils novadā pašlaik atrodas viena pilsēta (Piltene), taču kā RC kandidāts tiek virzīts Ugāles ciems		

Pašvaldība un potenciālie attīstības centri	Kvantitatīvais vērtējums	Kvalitatīvais vērtējums (ja attiecināms)
<p>Rēzeknes novads</p> <p>Rēzeknes novadā pašlaik atrodas viena pilsēta (Viļāni), savukārt intervijā tika piedāvāts RC atbilstībai izvērtēt arī Maltas pagastu/ ciemu</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Viļānu pilsēta nonāca 3.grupā, kas attīstās ar zemu tempu un ir sasniegusi zemu attīstības līmeni. Rādītāji, kas bija zemāki nekā pārējās pilsētās, bija "Neto darba samaksa", "darbinieku skaits/ iedzīvotāji vecumā 15-64", "IIN ieņēmumi uz 1 iedzīvotāju" un "Ceļu satiksmes negadījumi uz 1000 iedz.". Līdz ar to, tālāka analīze netika veikta.</p>	<p>n/a</p>
<p>Augšdaugavas novads</p> <p>Augšdaugavas novadā pašlaik atrodas viena pilsēta (Ilūkste), savukārt intervijā tika piedāvāts RC atbilstībai izvērtēt arī Špoģu ciemu</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Ilūkstes pilsēta nonāca 1.grupā, kas attīstās ar augstu tempu un ir sasniegusi augstu attīstības līmeni. Līdz ar to, tika veikta arī tālāka kvalitatīvā analīze.</p>	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Ilūkstes pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam. Vērtējums "Neatbilst" saņemts kritērijos "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji" un "Saliedēta sabiedrība".</p>
<p>Saulkrastu novads</p> <p>Saulkrastu novadā pašlaik atrodas viena pilsēta (Saulkrasti)</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Saulkrastu pilsēta nonāca 4.grupā, kas attīstās ar zemu tempu, lai gan ir sasniegusi augstu attīstības līmeni. Rādītāji, kas bija zemāki nekā pārējās pilsētās, bija "Iedzīvotāju skaits", "Nodarbināto attiecība privātajā / publiskajā sektorā", "Uzņēmumu likvidēšanas/ dibināšanas attiecība", "Darbinieku skaits/ iedzīvotāji vecumā 15-64", "Automašīnu skaits uz 1000 iedz." un "Ceļu satiksmes negadījumi uz 1000 iedz.". Līdz ar to, tālāka analīze netika veikta.</p>	<p>n/a</p>
<p>Varakļānu novads</p> <p>Varakļānu novadā pašlaik atrodas viena pilsēta (Varakļāni)</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Varakļānu pilsēta nonāca pilsētu 2.grupā, kas attīstās ar augstu tempu, bet ir sasniegusi zemu attīstības līmeni. Līdz ar to, tika veikta arī tālāka kvalitatīvā analīze.</p>	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Varakļānu pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam. Vērtējums "Neatbilst" saņemts kritērijos "Daļēji pozitīvi/ pozitīvi demogrāfiskie rādītāji" un</p>

Pašvaldība un potenciālie attīstības centri	Kvantitatīvais vērtējums	Kvalitatīvais vērtējums (ja attiecināms)
		"Daļēji pozitīvi/ pozitīvi sociālekonomiskie rādītāji".
<p>Dienvidkurzemes novads</p> <p>Dienvidkurzemes novadā pašlaik atrodas divas pilsētas (Grobiņa un Aizpute)</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Grobiņas pilsēta nonāca 1.grupā, kas attīstās ar augstu tempu un ir sasniegusi augstu attīstības līmeni. Līdz ar to, tika veikta arī tālāka kvalitatīvā analīze.</p> <p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Aizputes pilsēta nonāca 3.grupā, tātad attīstās ar zemu tempu un ir sasniegusi zemu attīstības līmeni. Rādītāji, kas bija zemāki nekā pārējās pilsētās, bija "Iedzīvotāju skaits", "Neto darba samaksa", "Darbinieku skaits/ iedzīvotāji vecumā 15-64", "IIN ieņēmumi uz 1 iedz." un "Vēlētāju aktivitāte". Līdz ar to, tālāka analīze netika veikta.</p>	<p>Kvalitatīvajā vērtējumā Grobiņas pilsēta nav ieguvusi vērtējumu "Atbilst" un "Daļēji atbilst" visos vērtējamajos kritērijos, tāpēc tai nav pietiekams potenciāls RC statusam. Vērtējums "Neatbilst" saņemts kritērijos "Iespējas saņemt kvalitatīvus valsts un pašvaldības, kā arī ikdienas pakalpojumus".</p>
<p>Jelgavas novads</p> <p>Jelgavas novadā pašlaik nav pilsētas, bet kā potenciālais AC tika izvērtēts Ozolnieku pagasts. Intervijā tika norādīts, ka RC atbilstības izvērtēšana šajā pašvaldībā nav racionāla, jo galvenais AC ir Jelgavas pilsēta.</p>	<p>AC potenciāla kvantitatīvajā analīzē Ozolnieku pagasts nonāca 4.grupā, kas attīstās ar zemu tempu, bet ir sasniedzis augstu attīstības līmeni. Rādītāji, kas bija zemāki nekā pārējās pilsētās, bija "Automašīnu skaits uz 1000 iedz.", "Ceļu satiksmes negadījumi uz 1000 iedz.", "Darbinieku skaits/ iedzīvotāji vecumā 15-64", "IIN ieņēmumi uz 1 iedz." un "Vēlētāju aktivitāte". Līdz ar to, tālāka analīze netika veikta.</p>	<p>n/a</p>

2021. gada 9. decembrī pieņemtie grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā, kas nosaka, ka minētie novadi tiks apvienoti ar valstspilsētām un līdz 2029. gadam tiem būs jāsadarbojas ar valstspilsētām atsevišķu funkciju īstenošanā⁵². Vienlaikus tas neatrisina atsevišķu novadu situāciju (Varakļāni novads, par kura administratīvo teritoriju jāgatavo priekšlikumi līdz 2023. gada 1. janvārim, kā arī Saulkrastu novads, kas iekļauts Vidzemes plānošanas reģionā, bet vienlaikus ir Rīgas ietekmes teritorijā esošs novads).

⁵² 2021. gada 9. decembra likums "Grozījumi Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likumā". <https://likumi.lv/ta/id/328585>

Pielikumi

Pielikums 1. Esošo un potenciālo attīstības centru kvantitatīvā un kvalitatīvā izvērtējuma kopsavilkums

Lūdzu skatīt atsevišķi pievienoto MS Excel failu.

Pielikums 2. Esošo un potenciālo attīstības centru kvantitatīvā izvērtējuma indeksu aprēķins

Lūdzu skatīt atsevišķi pievienoto MS Excel failu.